

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ, SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ
PROGRAMI**

**DASKYLEİON (HİSARTEPE) SATRAPLIĞI'NDA
EĞİTİM VE KÜLTÜR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMAN DENİZ DÖNER

**ANKARA
OCAK, 2021**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ, SOSYAL ve TARİHİ TEMELLERİ
PROGRAMI**

**DASKYLEİON (HİSARTEPE) SATRAPLIĞI'NDA
EĞİTİM VE KÜLTÜR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMAN DENİZ DÖNER

DANIŞMAN: PROF. DR. İSMAİL DOĞAN

**ANKARA
OCAK, 2021**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Osman Deniz DÖNER adlı öğrencinin hazırladığı “Daskyleion (Hisartepe) Satraplığı’nda Eğitim ve Kültür” başlıklı bu çalışma Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı / Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan Prof. Dr. İsmail DOĞAN

Üye Doç. Dr. Raşit ÇELİK

Üye Dr. Öğr. Üyesi Enver DURUALP

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından 19/01/2021 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

.....
Prof. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

(İmza)

Osman Deniz DÖNER

ÖZET

DASKYLEİON (HİSARTEPE) SATRAPLIĞI'NDA EĞİTİM VE KÜLTÜR

DÖNER, Osman Deniz

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmail DOĞAN

Ocak, 2021, xii + 69

Eski Çağ kültürleri, düşünürleri ve eğitim sistemleri, çağımızın kökleri hakkında bilgi sağlarken bu konudaki ilgiyi de canlı tutmaktadır. Bu bağlamda Anadolu'nun tarihsel ve toplumsal geçmişi de diğerleri kadar çok sorunu aydınlatmakta, bu çalışma da bu konuya ilişkin bir parça sunmayı amaçlamaktadır. Kaynaklar tarafından bildirilen tarihsel olgular, olaylar ve diğer günümüze kadar ulaşan kalıntılar tarihsel ve toplumbilimsel karşılaştırmalı yöntemle yorumlanacaktır. Akhemenid idaresindeki Kuzeybatı Anadolu kendi uygarlıkları, Trakya ve Grek anakarası arasında kültürel etkileşimin olduğu bir bölge ve aynı zamanda da ayıran bir sınırdı. Bu çok kültürlü bağlamda ilerlemeci düşünceler olgulara yönelik olarak ortaya çıktı. Öğretme ve öğrenme de sorunsallaştırıldı ve konular değişiklik gösterdi. Bu değişimle birlikte Daskyleion Satraplığı'ndaki seçkinler ve diğerleri okullara daha fazla ilgi duymaya başladı.

Anahtar Sözcükler: Kültür, eğitim, ilk çağ, uygarlık

ABSTRACT

EDUCATION AND CULTURE IN SATRAPY OF DASKYLEION (HISARTEPE)

DONER, Osman Deniz

Master Degree, Department of Educational Sciences

Supervisor: Prof. Dr. Ismail DOGAN

January, 2021, xii + 69

Ancient cultures, scholars and education systems provides a knowledge and gives a perception for contemporary civilizations' roots. In this regard historico – sociological past of Anatolia gives much perspective as others and this work intended to figure it out. Historical facts, events and other artificial informations provided by sources are subject of interpretation within a historico sociological comparison method. Troughout an Achaemenid administration in northwestern region of Anatolia kept its importance of being a cultural interaction zone and a border between Anatolian civilizations, Thracians and mainland Greeks. In this multicultural context much of progressive ideas ocured through facts. Teaching and learning was also to considered as problematics and subjects were in changed as well. Within the shift elites or people in Daskyleion territory were gave much attention to schooling.

Key Words: Culture, education, antiquity, civilization

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılmasında gereken desteği ve ilgiyi gösterdikleri için başta Eğitim Tarihinin Ana Evreleri dersi hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. İsmail Doğan'a olmak üzere, Dr. Cengiz Aslan'a, çalışmanın konu aldığı bölgeyi fiziksel yönden görmemi sağlayan babam Mehmet Döner'e ve bu süreç içerisinde beni yalnız bırakmayan annem Sevim Yılmaz'a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
Problem	1
Amaç	5
Önem	5
Sınırlılıklar	6
Tanımlar	6
BÖLÜM 2	8
YÖNTEM	8
Olgular ve Kaynakları.....	8
İlerlemeci Yaklaşım	10
Araştırma Modeli	10
Alanyazın taraması	11
Evren ve Örneklem.....	13
Verilerin Toplanması.....	13
Verilerin Çözümlemesi	14
BÖLÜM 3	15
BULGULAR VE YORUMLAR.....	15
İ. Ö. IX. YY. a Kadar Genel Durum	15
Dönemin Genel Karakteristiği (İ. Ö. IX. – VI. YY.)	15
Demir Çağında Anadolu'ya Göçler	16
İ. Ö. VII. – VI. YY. da Yakın Doğu ve Anadolu'daki Siyasi Gelişmeler	18
Sakalar ve Akhemenid İmparatorluğu	18

Lidya – Akhemenid (Pteria) Savaşı.....	19
İ. Ö. VIII. – VI. YY. Arası Anadolu’da İdari Yapı.....	20
Kent Devletleri (Polis) ve Batı Anadolu’da Koloniler.....	20
Akhemenid Dönemi İdaresi’nin Ana Hatları.....	23
Akhemenidler’de Siyasal Anlayış ve İdari Yapı.....	24
Anadolu’da Akhemenid Satraplık Sistemi.....	27
Tiranlıklar.....	28
Akhemenid Döneminde Batı Anadolu’daki Siyasi Olaylar.....	29
İyonya’da İlk Hoşnutsuzluklar.....	29
Delos Birliği ve Peloponez Savaşları.....	30
Satraplar Savaşı.....	31
Helenistik Döneme Geçiş.....	31
Fiziki ve Beşeri Özellikler.....	32
Daskyleion Satraplığı’nın Coğrafi Sınırları ve Önemli Yerleşim Merkezleri.....	32
Önemli Kentler ve Yerleşim Yerleri.....	33
Ekonomik Etkinlikler ve Yol Ağları.....	34
Daskyleion’un Satrapları.....	35
Nüfus ve Özellikleri.....	35
Daskyleion Satraplığı’nın Uyrukları.....	37
Satraplık’ta Toplumsal Tabakalar ya da Sınıflar.....	38
Konuşulan Diller.....	40
Eğitim ve Kültür.....	40
Daskyleion Satraplığı’nda Toplumsal Yaşam.....	41
İdarenin Talepleri.....	41
Askerlik.....	41
Vergi.....	42
Eğitim ve Toplumsal Düzen.....	43
Kültürün Toplumsal Yaşamdaki Varlığı.....	44
Yasalar Aracılığıyla Aktarım.....	45
Kültler ve İnanış.....	46
Yazının Toplumsal Yaşamda Varlığı.....	47
Sözlü Gelenek.....	48
Beden Problemi.....	50
Sistemli Bilgi Edinmeye Yönelik Çabalar.....	51
Akahemenid İmparatorluğu’nun Sorun Olarak Değerlendirilme Nedenleri.....	52

Değerlendirme.....	52
BÖLÜM 4	57
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	57
Sonuçlar.....	57
Öneriler	57
KAYNAKLAR	59
EKLER.....	66
Ek. 1 Etik Kurul Onayı.....	67
BENZERLİK BİLDİRİMİ.....	68
ÖZGEÇMİŞ	69

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Pers Kralları.....	24
Tablo 2. Daskyleion Satrapları	36
Tablo 3. Dönemin Önemli Düşünürleri.....	58
Tablo 4. Daskyleion Bölgesi Doğumlu Önemli Düşünce İnsanları	58

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel	Sayfa
Görsel 1. Behistun Kabartması.....	25
Görsel 2. Türkiye’de Bulunmuş Akhamenid Dönemi Sikkesi.....	36

KISALTMALAR

AKT	Aktaran
ÇEV	Çeviri
ED	Edisyon
İ. Ö	İsa'dan Önce
KDZ	Karadeniz
TRANSK	Transkripsiyon
YY	Yüzyıl

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde, Anadolu'da İ. Ö. VI. yy. ve İ. Ö. IV. yy. arasında eğitim ve kültür konusu hakkında yazılmış ikincil ve birincil, tarihsel ve toplumbilimsel kaynaklar özetlenecektir. Dönemin Anadolu'daki egemen gücü olan ve iki yüz yıl boyunca bu durumu sürdürmüş kadim bir İran devleti olan Akhamenid İmparatorluğu hakkındaki yazın özeti ve öncesinde, sistemli bir eğitim olgusunu da sürdüren, geliştiren ve İ. Ö. VI. yüzyıl da dahil olmak üzere eğitim olgusuna evrensel katkıları bulunan eski İyonya toplumunu ve kolonilerini, kültür ve eğitim boyutlarıyla açıklayan yazından bir bölümü özetlenecektir. Bölümde, aynı zamanda çalışmanın amaç, önem, sınırlılık ve anahtar kavramlarının tanımlarına da yer verilecektir.

Problem

İlk Çağ'ın uygar toplumları, sosyoloji, iletişim, eğitim ve tarih disiplinlerine ve diğer disiplinlerarası çalışmalara, gelişmeyi / ilerlemeyi takip edebilecekleri ve kıyaslamayı olanaklı hale getiren, önemli uğrakları çalışma imkanı sağlamaktadır. Eğitimin, gerek sistemli olması, gerekse, uygarlığa temel oluşturduğunun kabul edilmesi nedeniyle eski Mezopotamya, Mısır ve Yunan uygarlıkları, eğitim tarihi ve uygarlık tarihi yazınında öncelikli bir yere sahiptir.

Eski Mısır ve Yunan geleneğini araştıran, yayımlanmış eğitim tarihi yazınından; McIntyre (1908) eğitim tarihini, Marrou (1956) Homerik dönemden Ortaçağ'a kadar olan dönemin eğitim tarihini, Baines (1983) eski Mısır'da okuryazarlığı, Robb (1994) eski Yunan'da okuryazarlık ve eğitim ilişkisini, Lascarides (2000) erken çocukluk dönemi eğitiminin Grek dünyasındaki uygulamasını, Too (ed. 2001) Grek ve Roma dönemi eğitimini, Yunis (ed. 2003) eski Grek dünyasında yazılı kültürün ortaya çıkışını, Dickey (2007) eski Grek dönemi öğrenciliğini, Bloomer (ed. 2015) yine eski Grek ve Roma dünyasında eğitimi araştıran kaynaklardan bazılarıdır.

Her dönemde, toplumsal yaşamın devam edebilmesi için belli koşullar bulunmalıdır. İlk aşamada, bu devamlılığı sağlayan toplumsal ögenin ekonomi olduğu birçok bilim insanı tarafından kabul edilmektedir (Bottomore, 2015). Ekonomi dışında kalan diğer belirleyicilerden, belli bir kültür ve buna bağlı gelişen bir eğitim anlayışı tüm

toplumlar tarafından benimsenmektedir. Eğitim, buradaki anlamıyla, kültürün devamlılığını sağlamak ve eğitim, Radcliffe – Brown’un “kültürün devamlılığını mümkün hale getiren bir fonksiyon” tanımına uygun bir anlamda kullanılmaktadır (Bottomore, 2015).

Hin (2007), İ. Ö. IV. yüzyılda Yunan anakarasının doğusunda yer alan eğitim kurumlarının (ephebia), seçkinlerin erkek çocuklarını, gelecekteki önderlik rollerine hazırlamayı amaçladığını belirtmektedir. Helenistik çağ Yunan uygarlığında karşılaştığımız, seçkinleri hedefleyen eğitim türü, bu çağa özgü yeni bir gelişme olarak değerlendirilmemelidir. Bronz çağının sona ermesinden sonra Greklerin tekrar siyasal olarak örgütlenmeye başlamalarından iki bin yıl kadar önce de mevcut bulunan Eski Mısır uygarlığında her ne kadar okuryazarlık bir mesleki beceri olarak değerlendirilse de, sadece, seçkin eğitimliler, okuryazarlar idareci konumundaydılar (Baines, 1983). Helenistik çağ öncesindeki Grek toplumlarındaysa, bunların haricinde kalan sınıfların daha çok yaşam içerisinde öğrenmeleri sözkonusudur. Too (2001), erken bir dönem olan Klasik Atina’da (İ. Ö. V. yy süresince) yasa, kültür ve gelenek kaynaklı bir kurallar bütününe eğitimin parçaları olarak değerlendirmektedir. Bu tür bir öğrenim, daha çok sözlü ve yazılı kurallar çerçevesinde, insan davranışlarını yönetmeye, ve toplum yapısının, iktisadının korunmasına yönelik informal ve geleneklerle de kendisini gösteren bir yapıdadır.

Anadolu’nun, eğitim ve kültür tarihinin incelendiği çalışmalar içerisinde, araştırmamıza konu olan döneme en yakın tez çalışmaları ise şöyle sıralanabilir: Kahyaoğlu (2011), Grekler’de ve Aristoteles’te eğitim, Çoşğun (2011), Eski Yunan’da çocukların ve gençlerin eğitimi, Dinç (2015), Hellenistik ve Roma çağlarında Küçükasya’da okul vakıfları, Karauğuz (2016), Eskiçağ Anadolu Medeniyetleri’nde çocuk eğitimi; oyun ve oyuncak, Sonay (2019), Hellenistik ve Roma Dönemleri’nde Küçükasya’da kütüphaneler, başlıklarıyla yazılmış çalışmalar mevcuttur.

Grek kültürünün İ. Ö. VII. ve VI. yüzyıllar arası, İyon Uygarlığı’nda parlak bir dönem yaşamasının ardından, İ. Ö. VI. yy. ın sonları Anadolu’da ise “Pers Egemenliği Dönemi” dir (Akurgal, 2017). Briant (2002) Akhaemenid İmparatorluğu’nun, gevşek yapılı ve etnokültürel çeşitliliğe izin veren, yerel yönetimlerin otonomiye sahip bir yapıda ya da merkezi otoritenin gücünün son derece fazla olduğu bir idare altında oldukları konusunda iki farklı görüşün ileri sürülebileceğini belirtmektedir. Sams (2011)

Pers idaresinin, kendi kültürünü dayatmadığını ancak belli ölçülerde iz bırakmış olabileceğini belirtmektedir. Toteva'da (2007) Akhamenid dönemi Anadolu yerel kültürlerini araştırdığı çalışmasında dönemin Anadolu'sunda benzer bir çeşitliliğin yaşanmış olduğunu belirtmektedir.

Pers egemenliğinin otonomiye izin veren bir yapısı olmasına rağmen Grekler'le zaman zaman barışçı olsa da genellikle, savaşçı ve düşmanca ilişkiler geliştirmişlerdir. Lascarides (2000), Atina'nın, İ. Ö. V. yy. da, aristokrasiden demokrasiye doğru evrildiğini ve demokratik yönetimi "mükemmelleştirdiği" dönemlerde de diğer kent devletleriyle birlikte Persler karşısında bir dizi çatışmayı kazandığını ve Peloponez savaşlarına kadar her yönden (sanat, drama, mimari ve felsefede) liderliğini sürdürdüğünü vurgulamaktadır. Harl (2011), Anadolu'da, Pers iktidarı kurulurken, buradaki elitlerin, Pers idaresiyle, yine birbirlerine benzer bir tür aristokratik etiği paylaştıkları için, uzlaştıklarını ileri sürmektedir.

Akhamenid İmparatorluğu'nda eğitim ve yine bu imparatorluğun farklı yönlerinin değerlendirildiği çalışmalardan bazıları şöyle özetlenebilir: Dorrani (1997) İslam öncesi ve sonrası İran eğitim tarihi, Farhang vd. (2012) Eski İran'da eğitim, Kılıç'ın (2011, 2015) Pers Hakimiyeti Altında Batı Anadolu başlıklı doktora tezi ve Pers eğitim sistemi başlıklı makalesi, Abdi vd. (2013) Akhamenid İmparatorluğu'nda eğitim sistemi. Anadolu'daki Pers egemenliği dönemi üzerine, Bakır (1989, 2003), Yılmaz (2015), İren (ed. 2017), ve Sarıkaya (2016) tarafından yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Yine Coşkun'un (2005) Daskyleion Satraplığı arkeolojik verilerinin değerlendirildiği doktora tezi ve Asena (2002) Akhamenid sanatında retorik başlıklı sanatta yeterlilik tezi yurt içinde yapılmış çalışmalardan bazılarıdır. Provenzo'nun (1976) Aisopos geleneğinin eğitimle ilişkisini araştırdığı doktora tezi, her ne kadar daha yakın dönemlerdeki Batı Kültürü'yle ilintili olsa da, İ. Ö. VI. yüzyılı da kapsayan, Anadolu'daki eğitim geleneğine ve kültüre dair ipuçları verebilecek bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Anadolu'nun bu iki yüz yıllık dönemini daha çok dönemin Helen yazınından takip edebiliyoruz. Herodotos, Aisopos, Thukidides, Ksenophon, Perikles, Demosthenes, Aristophanes, Strabon, Aiskylos gibi farklı konularda eser vermiş isimlerle ya da dönemin önemli politikacılarıyla karşılaşmaktayız. Bu isimlerin bir kısmının Pers egemenliği dönemini yaşamalarının yanı sıra "Pers sorunu" üzerine çalışmış olmaları ya

da Aisopos gibi sözlü kültür geleneğini incelemiş, fablların ve diğer drama türlerinin derleyicilerinden - yazarlarından olmaları bu çalışma için önemli görünmektedir.

Çalışmada merkezi bir konumda yer alacağı varsayılan konulardan biri Daskyleion (Hisartepe) Satraplığı'ndaki Parnasit sülalesinin başında bulunduğu, idari ve siyasal yapıdır. Daskyleion, Persler'in, Anadolu'da askeri başarı kazandıkları ve Sardis satraplığını kurdukları tarihlerden daha sonra ayrı bir idari birim olarak oluşturulmuştur. Bu yönetimini kendisinin öncesinde mevcut bulunan diğer toplumsal yapı karşısında nasıl tutunabildiğini anlamak için, idarecilerin ve diğer yerel nüfusun aile anlayışları ve günlük yaşama pratikleri arasındaki ilişki göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı zamanda da bu pratiklerin geçirdiği değişim ya da sürekliliği araştırmak, bu doğrultuda da, bölgenin ve dönemin toplumunun ana hatlarıyla bu idareyi nasıl karşıladıklarını anlamak ve açıklamak önemli görünmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki Persler'in Anadolu'daki varlıkları çok uzun bir süreyi kapsamamaktadır. Bu nedenle Anadolu'daki süregelen, mevcut toplumsal yapının, buraya yeni gelen bu uygarlıkla, yüzeysel bir uzlaşma içerisinde olduğu ve bu yeni egemenlerin talepleri karşısındaki tutumlarının da güçlülük ve zayıflık karşıtlığından kaynaklandığı bir varsayım olarak kabul edilebilir.

Özet bölümünde yer alan çalışmaların dışında, dönemi inceleyen çalışmalar, hem dönemin kendi çağdaşlarının tanıklıklarından hem de günümüz, arkeoloji, tarih ve toplumbilim disiplinlerinin bakış açılarından değerlendirilmiştir. Bu çalışma çok sayıda yapılmış çalışmaların bir derlemesi ya da tekrarı olmak amacı taşımamaktadır. Çalışma, kökleşmiş, devamlılığı bulunan toplumsal oluşumların: kültürün ve buna bağlı geliştirilmiş köklü bir gelenek olarak değerlendirilebilecek informal ve formal eğitimin, dönem özelinde çalışılarak değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Toplumsal yaşamın sürekliliği için gerekli olan herhangi bir kültürün etkisini kaybetmesi halinde Durkheim'ın tanımladığı anomi durumu toplumsallığa egemen olmaktadır. Bu durumun altında yatan temel faktör ise yeni ortaya çıkan kültüre karşı, yabancılaşmanın hız kazanmasıdır. Bir toplumsal üretim biçiminden ve aşamasından diğerine geçilirken, değişimle birlikte eski kültür de etkisini yitirmektedir (Doğan, 2012a).

Bu durum, kültürün yapısına, doğasına ilişkin soruları da beraberinde getirmektedir. Buna göre çalışma temel sorusunu, eğitim olayına temel teşkil eden kültürün, sonradan değerini yitiren mitler aracılığıyla, idare tarafından yapılandırılmış

bir ürün olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği üzerine kurmaktadır. Başka bir deyişle kültür - hegemonya ayrımının yapılıp yapılamayacağı ve bu tarihsel dönemde hangisinin karşılığının olduğu ve hangi toplumsal araçlar yardımıyla kurulduğu, geleneklere, günlük pratiklere ve kültüre nasıl yansıdığı sorusu sorulmaktadır. Değişimleri ve süreklilikleri izleyebileceğimiz toplumsal alanların kültür, gelenekler ve günlük pratikler olması beklenmektedir.

Amaç

Tarihsel ve arkeolojik bilgiye ulaşma yöntem ve tekniklerinin ilerlemesiyle tarih, toplumbilim ve kültür üzerine çalışmaların ve diğer disiplinlerarası tarih çalışmalarının yapılma imkanları gelişmektedir. İlkçağ için konuşmak gerekirse, özellikle Grek Klasik ve Antik dönemleri, üzerine tarihsel, arkeolojik ve toplumbilimsel olmak üzere en sık çalışma yapılmış tarihsel dönemlerdendir. Bu nedenle, okuyucu, çok sayıda materyalin incelemesini daha eleştirel bir yöntemle gerçekleştirmektedir. Benzer bir materyal zenginliği Eski Mısır, Mezopotamya ve Akhemenid İmparatorluğu dönemi üzerine yapılmış çalışmaların sayısında da görülebilir.

Üzerinde yaşadığımız coğrafyanın tarihsel birikimini en doğru biçimde değerlendirebilmek, kültürel – tarihsel ve toplumsal yapı arasındaki ilişkileri incelemek için, sadece siyasi tarih çalışmaları değil, ekonomik, toplumsal, kültürel tarih çalışmalarının, toplumbilim çalışmalarının da yapılması, evrensellik ve geçerlilik taşıyan yönlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma Batı Anadolu'daki Pers egemenliği sürecinde, toplumsal gerçekliğin yapısını, kurgulanan ya da doğal olan bu gerçekliğin ise idare edilenler tarafından onaylanmasının, yapısal özelliklerini araştırmayı ve tarih ve toplumbilim disiplinlerinin, bu konusunu, iletişim ve kültür boyutlarıyla, sosyal bilimsel açıdan incelemeyi amaçlamaktadır.

Önem

Kültürel, çeşitlilik ve merkezlik durumu öne çıkan bu coğrafyanın tarihsel verileri çok sayıda çalışma tarafından değerlendirilmekte, konu üzerine yazılan çok sayıda araştırma makalesi erişime sunulmaktadır. Literatürdeki nicel ve nitel çokluk aynı zamanda da farklı bakış açılarının, olayların farklı değerlendirilmesine katkı sağlamakta

ve eldeki veriler yardımıyla, kültürün daha iyi tanımlanabilmesine, anlaşılabilmesine yardımcı olmaktadır.

Çalışma ilk elden yazılmış veriler dahil olmak üzere büyük ölçüde yapılmış çalışmalardan yeniden faydalanacağı için, verileri, farklı yönleriyle ve bakış açılarıyla değerlendirebildiği ve Batı Anadolu'nun dönem içerisindeki, önemi, kültürel yapısı, eğitim geleneği, ve korunabilmiş kalıcı öğeleri toplumbilimsel olarak tanımlayabildiği ölçüde önemlidir. Geçmişte yaşamış kişileri ve toplumu mitleştirmeden açıklamayı uygun bulan bu çalışmanın, geçmiş toplumları ve bu toplumların kurumlarını anlayabilmemizi güçleştiren, süreklilikleri ya da değişimleri takip edebilmenin önünde engel olarak bulunan bir bakış açısının uzağında yer alması da çalışmanın kendisinde önemli bulduğu yönlerden bir tanesidir.

Sınırlılıklar

Dönem hakkında yapılacak araştırmada kullanılacak kaynaklar döneme tanıklık eden isimlerin yazdığı birincil kaynaklar ve sentez niteliğindeki ikincil kaynaklar olacaktır. Sonradan yapılmış çalışmalardan ve ilk elden tutulmuş ve günümüze kalabilmiş çalışmalardan Türkçe ve İngilizce olanlarından yararlanılacak, orjinal metinlerden yararlanılamayacaktır.

Çalışma, pedagojik, kültürel değeri olan ulaşılabilen her türden veriyi değerlendirmeyi de amaçladığından disiplinlerarası tarih çalışmalarının verilerinden de faydalanacaktır. Bunun yanı sıra dönemin ekonomisi, siyaseti, sanatı, hukuku ve felsefesi gibi disiplinlerden herhangi birine özel olarak yer vermeyecektir. Yine de çalışmada bu konular konuyla ilişkili olduğu ölçüde kullanılacaktır. Eğitim ve kültür ise, sayılan tüm bu ayrı disiplinlerin, bir araya geldiği, etkileşim içerisine girdiği özel bir alan olarak değerlendirilecektir. Yayımlanmış arkeolojik veriler, konuyla ilişkisi ölçüsünde kullanılacak, orjinal materyal üzerinde çalışılamayacaktır.

Tanımlar

Bu bölümdeki tanımlar, çalışmada sıklıkla geçmesi olası bazı kavramların, çalışma özelinde ne anlama geldiğini belirtmek üzere yazılmıştır. Bu kavramlardan bazılarıysa açıklamalarıyla birlikte şöyle sıralanabilir.

Kültür: Bir toplumun, yaşam pratiklerini, materyal ürünlerini, çalışma ilişkilerini, sanatsal ve ahlaki değerlerini ifade etmektedir.

Eğitim: Kültürel yaşantının, bilinçli bir tavırla, soyutlamaya veya pratiğe yönelik olarak öğretilmesini ifade etmektedir.

Kamu Düzeni: Yazılı olarak tanımlanmış ve yurttaşların her birinin sorumluluk ve haklarıyla yürütülen toplumsal ilişkilerin bütünü.

Hegemonya: Uzun tarihsel süreç içerisinde, belli ekonomik üretim biçimlerinin ve egemen düşüncelerin desteklediği, genel idari yapılanma.

Satraplık: Akhamenid İmparatorluğu'nda, kral dışındaki soyluların idare ettikleri çoğunlukla merkezden uzak idari birimlere verilen isim.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Çalışma, nitel araştırma kapsamında, literatür taraması ve tarihsel tarama (Yazıcı, 2015), modeline dayalı hazırlanabilecek bir toplumbilim konusunu ele almaktadır. Ancak çalışmanın toplumbilimsel sonuçlara ulaşmak için izleyeceği yolun, kısa da olsa belirli özellikleriyle açıklanması gerekmektedir.

Doğan (2012a) “sosyolojinin tüm çabasının, toplumların geçirdikleri değişme ve gelişme yasalarını açıklamak” olduğunu belirtmektedir ve toplumbilim, bunu yaparken tarihsel incelemeler de yapmaktadır. Birçok toplumbilim çalışmasının tezleri, toplumsal tarih incelemeleriyle geliştirilmiştir. Toplumbilim toplumsal olayı inceler ve tarih disiplini gibi, önemli verilerini olay ve olgulardan almaktadır. Olgular, toplumsal olaylardan farklıdır, başlayıp bitmezler, daha sürekli dirler. Benzer olgular devamlılık halindeyse süreçleri oluşturur ve toplumsal olaylara yol açar ya da olgular farklı süreçler içerisinde yer alırlar ve neden sonuç ilişkileriyle birbirleriyle bağlantılı oldukları gösterilebilir (Doğan, 2012a; Bottomore, 2015).

Tarihsel veya toplumbilimsel diğer çalışmalarda bulunabildiği gibi bu çalışma da olguları, olayları ve neden sonuç ilişkilerini (Acun, 2008) önemsemektedir ve çözümlemesini bu etkenler gözetilerek yapacaktır. Olgusuz tarihin çalışılmayacağını belirten Carr’a (2015) göre, olguları yorumlamak ise bu çalışmanın bir parçasıdır.

Araştırma, karşılaştırmalı yöntemi (Bottomore, 2015) benimseyecektir. Buna göre, kendi aralarında ilintili oldukları düşünülen olguların, tenkit edilmesi gerekmektedir. Geçerli sonuca ulaşabilmek için bu verilerin kronolojik sıralamaları göz önünde bulundurulmalı ve “karşılaştırma birimleri” mümkün olduğu kadar yansız seçilmelidir (Bottomore, 2015). Bunun için sonraki bölüm, olgular ve olguların kaynaklarına ve incelenecek birimlerin sınıflandırılmasına değinecek, daha sonra, yorumlamanın hangi yaklaşıma (ölçüte) göre yapılacağını açıklayacaktır.

Olgular ve Kaynakları

Tarih, uzak ya da yakın geçmişte yaşanmıştır ve belgeler halinde günümüze ulaşır (Barzun ve Graff, 1998). Belgeler: kronoloji, kavramlar, kişiler, olaylar, coğrafya v.d. maddi ögeler hakkında veriler taşımaktadırlar. Bize ulaşan bu belgelerin bir kısmı üretilmiştir ve bir kısmı da belgeleyicidir (Carr, 2015). Her iki durumda da bu belgeler,

eleştirel gözle değerlendirildiğinde, toplumbilim yönünden önemlidirler. Çalışma özelinde Avesta gibi ve Behistun yazıtları gibi transkripsiyonu yapılmış belgeler, kent kalıntıları, nümizmatik veriler, Grek yazarlar, kronikler, coğrafyacılara tarafından yazılmış tarihsel belgeler, dönemin yaşandığı coğrafyanın kendisi yine hem kullanılabilir veri olarak hem de çalışmanın bakış açısındaki gelişmeler, değişimler için önemli görülebilirler.

Belgeler içerisindeki verilerin geçerli olup olmadıklarını anlayabilmek için geçerli olduğu düşünülen tüm verilerin birden fazla kaynaktan araştırılması kullanılan bir yöntemdir ve kanıtlama birçok düzeyde yapılmaktadır ve belli bir tekniği yoktur (Barzun ve Graff, 1998). Bu nedenle çalışmanın iç tutarlılığı öncelikle göz önünde bulundurulmalıdır. İç tutarlılık, çalışmanın kendi içerisinde, geçerli olduğunu ileri sürdüğü, bulgular ve çözümlenmeler sonucunda, gözlenebilir bir geçerlik / güvenilirlik düzeyinin sağlandığı değerlendirme ölçütüdür.

İç tutarlılığın sağlandığı bir çalışmayı ise kurmaca bir türden ayırmanın gerekliliği, çalışmanın bilimsel yönü ya da dış tutarlılığı için gereken bir boyuttur (Yalçın, 2019). Şimşek (2015), bir disiplin olarak tarih ve yaşanmış gerçek tarih ayrımını yaparak, disiplin olarak tarihsel değerlendirilebilecek olanın, kanıtlar ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Toplum hakkında ileri sürülebilecek tarihsel genellemelere ulaşabilmek için daha geniş bir alan kullanabileceğimizi ileri süren Hobsbawm (1999) ise, tarih çalışmanın “olguların kanıtlanabilirliği ve kanıtlanmaya açıklığı” na bağlı olduğunu savunmaktadır. Hobsbawm (1999), İbn-i Haldun’dan alıntılacağı paragraftan yola çıkarak, “büyük dönüşümleri” ve bu dönüşümlerin toplumların yaşamlarına etkisini tarih araştırmaları için kılavuz olarak ifade etmektedir. Bu nedenle büyük dönüşümlerin içerdiği her bir parçanın, olgunun önemi bulunmaktadır ve ayrı ayrı araştırma konularıdır.

Tarihçinin toplumu ve yaşadığı dönüşümleri araştırmasında, kullanabileceği birimleri ise üç kısım halinde aktarmaktadır Hobsbawm (1999), bu birimleri “uyarı için dikilmiş küçük işaret direkleri” diye nitelendirir: 1) Değişimin genel modelleri ve bu modellerle bazı fenomenler arasında fiilen gerçekleşen işbirliği. 2) İncelediğimiz topluma ilişkin sosyolojik tanımlamalar. O döneme ve kültüre özgü tanımlamalardır genellikle. 3) Varsayımlarımız.

Çalışmanın, incelemeyi amaçladığı Batı Anadolu’daki Akhamenid dönemi de kendisinden sonra gelecek ve tarihte, önemli coğrafyalarda ortaya çıkacak Greko – Roman uygarlığın egemenlik, hegemonya sürecinin hazırlayıcı öğelerinden bir tanesidir.

Bu nedenle, Akhamenidler'in ve dönemin diğer önemli fenomenlerinin, çözümlenmesi gereken birimler halinde sıralanması gerekmektedir.

Çalışma, dönemin kültürel niteliklerinden eğitime ilişkin bir sınıflandırma ve tanımlayıcı bir değerlendirmeye ulaşma (Bottomore, 2015) amaçlanarak hazırlanacaktır. İncelenecek birimlerden (temalar) coğrafya, ekonomik çeşitlilik ve jeopolitik önem; demografik yapı: çok kültürlülük ve homojenlik; idari ve siyasi yapı: yönetimin yasallık ve meşruluk sürecinin genel özellikleri ve yönetici seçkinlerin bu süreçte aldıkları rol; toplumsal hayat; aileyi ve eğitimi; gündelik yaşam: kültürel değişimin ya da sürekliliğin dönem içerisindeki durumu, vb. ana ve alt birimler düzeyinde çözümlenecektir.

İlerlemeci Yaklaşım

On dokuzuncu yüzyıl toplumbilimcilerinin birçoğu biyolojideki evrimi, toplum araştırmalarında model almışlardır (Bottomore, 2015). Canlıların evrim sürecini, birbirini izleyen çok küçük ve kendiliğinden gerçekleşen değişimlerin birikmesiyle açıklayan doğal seçilimde, evrimci biyolog Dawkins'e göre (2010), evrim sürecinde, ayrı türler arasında hayatta kalabilmek için "silahlanma yarışı" bulunmakta, herhangi bir nedene bağlı olarak ilerleme, karşılıklı olarak güdülenmektedir, bu süreç kararlı değildir; ve her tür için ilerleme, durağanlık ve gerilemeleri içeren bir düzensizliktir. Buna göre teleolojik (ereksel) olmayan evrim, kararsız süreçlerden oluşmaktadır. Evrim, amaçlı gerçekleşmez.

Organizmalar olan canlı türlerinin doğal ortam içerisindeki durumları ve yaşadıkları biyolojik evrim, insan toplumlarının ve ferdin ilerlemesinde, gelişiminde ise başka yollarla gerçekleşmektedir. Daha amaçlıdır ancak her amaçlanan sonuç elde edilemeyebilir: Carr (2015) evrim ve tarihsel ilerleme arasındaki farkı insan kültürünün, emeğinin aktarılabilmesinde bulmakta ve bu durumda ilerlemeye temel olan şeyi birikim olarak görmektedir. Bu aktarımın gerçekleşmesini sağlayan ve bazı durumlarda da aktarımın kendisi olan kurum eğitimidir. Eğitimin ve de kültürün araştırma konusu olduğu bu çalışmada da eğitim, toplumsal ilerlemeyi olanaklı hale getiren bir olgu olarak görülecektir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma için uygun olduğu düşünülen model tek bir nitel araştırma basamağından oluşmaktadır. Bu tek basamak ise kendi içinde, kaynakların, araştırılması ve toplanması, tenkidi ve sınıflandırılması gibi birden fazla tekniği içermektedir.

Alanyazın Taraması

Tarih araştırmalarında çalışmanın ilerleyebilmesi için birbiriyle ilişkili süreçler bulunmaktadır. zerinde alışılmak istenen konu hakkında yapılacak kaynak taraması araştırmanın kritik öneme sahip aşamasıdır. Kaynakların tarandığı araştırma raporu, “ilgili kaynakların sistematik olarak tanımlanması ve toplanması sürecidir”(Galgano vd., 2008). Konuyu aydınlabileceği düşünülen kaynakların künyeleri ve kaynağın nasıl düzenlendiği ile ilgili genel kayıtlar sistemli ve bir tek kayıt yolu kullanılarak tutulmalıdır. “Konu hakkında oluşturulmuş bibliyografyalar, araştırılabilecek kütüphane katalogları ve diğer veri tabanları dikkatlice gözden geçirildikten sonra, yeterli sayıda ikincil kaynak, (monograf ve makale gibi) bulunup bulunmadığına ve aynı yazarın benzer konularda oluşturduğu kaynaklar olup olmadığı incelenmeli, bu sorular etrafında konu üzerinde yapılabilecek değişikliklere odaklanılmalıdır” (Galgano vd. , 2008).

Çalışılan tarihsel dönemle ilgili kaynakların sınıflandırılması yine tarih araştırmasındaki süreçlerden birisidir. Sınıflandırmada karşılaşılan ilk kaynaklar ikincil kaynaklardır. İkincil alışmalar çoklu ciltlerden oluşan çalışmalardan, kısa makalelere, genel tarihten özelleşmiş monograflara kadar farklı varyasyonlara sahiptir (Brundage, 2013). İkincil kaynakların incelenmesinde temel kaynaklar, tarihsel bağlam ve eski tarihçilerin konuya yaklaşımlarının değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Galgano vd., 2008). Sınıflandırmada karşılaşılan ve konu hakkında zelleşmeyi sağlayan diğer kaynak türü birincil kaynaklar ya da kanıtlardır. “Birincil kaynaklar o zaman diliminde ya da olay gerçekleştiğinde tutulmuş kayıtlardır. Yazılı, sözlü, görsel ya da fiziksel olabilirler. Bu kaynaklardan bazıları gelecek için saklanmak üzere üretilmişlerdir” (Galgano vd., 2013).

Kaynakların bulunup sınıflandırılmasının ardından kaynaklar zmlenmelidir. İkincil kaynakların niteliği de özelleşmiş ya da genel olup olmadığına bağlı olarak değişmektedir. Brundage'ye göre (2013) tarih kitaplarının birincil kaynaklara mı ikincil kaynaklara mı dayanarak yazıldığı ayırt edilmelidir. Kural olarak ne kadar genel bir konu varsa ikincil kaynakların ağırlığı daha fazladır ve genel bakışı yansıtan kitaplar zaman zaman sentez çalışma olarak değerlendirilmektedir. İkincil kaynakların okunmasında tarihsel bağlamı anlamak önceliklidir. Tarihsel bağlamı özümlemek için řu sorular sorulmalıdır:

- 1) Bazı eylemlerde, olaylarda yer alan önemli isimler kimlerdir ve nasıl davranmışlardır?
- 2) Bu davranışlar hangi koşullardan kaynaklanmıştır?
- 3) Değerler ve inançlar nelerdir?

- 4) Ekonomik ve politik sistem nedir? Sosyal yapı ve kültür hangi fonksiyonlara sahiptir?
- 5) Etnisite, sınıf ve cinsiyet önemli midir? Değişmekte olan bir olgu mudur?
- 6) Önemli görünen tarihsel güçler nelerdir ve bu güçler farklı grupları nasıl etkilemektedir? (Galgano vd., 2008: 42).

Özellikle birincil kaynakların sıklıkla kullanıldığı tarih araştırmalarında kaynağın yazarının olaya, konuya karşı konumlanışı eleştirel bir gözle değerlendirilmelidir. Yazarın konuya bakış açısı, yazarın hedeflediği kitle, amaç, kullanılan dil ve üslup ve aktarılanların benzer dönemde yazılmış diğer kaynaklarla karşılaştırılması eleştirel bir gözle gerçekleştirilmelidir. Birincil kaynakların yazarları, olaya bizzat dahil olup olmamaları, olayı kayda geçirdikleri tarihin olayın ne kadar sonrasına denk geldiği, yazarın bakış açısını oluşturan art öyküsel faktörler gibi başlıklar dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Yazarın güvenilirliğini nasıl bilebileceğimiz ve konuya ilişkin diğer kaynakların onu doğrulayıp doğrulamadığı değerlendirilmelidir. Kaynağın eleştirisinde eserin yazarının amacı bilginin doğrulanabilirliği, yazarın belli bir sonucu hedefleyerek yönlendirmede bulunup bulunmadığı sorgulanmalı aktarılan bilgilerin diğer birincil kanıtlarla uyumlu olup olmadığı ve tezin ya da iddianın hangi kanıtlarla desteklendiği aranmalıdır (Galgano vd., 2008).

Birincil kaynaklar içerisinde yer alan yazışmalar, birbirlerine yazan her taraf hakkında da bilgi içerebildiği için yaygın olarak kullanılmaktadırlar. Resmi yazışmalar ve özel yazışmalar koleksiyonlarda ya da veri tabanlarında sayısallaştırılmış olarak bulunabilirler. Yazışmalar incelendiğinde birden fazla mektup değerlendirilmelidir. Otobiyografiler, hatıratlar, eleştirel incelemeye tutulabilecek diğer önemli birincil kaynaklardandır (Galgano vd., 2008).

Yukarıda açıklanan model bu tez çalışmasına uyarlanırken ilk aşamada kaynakların toplanması ve incelenmesi, daha sonra kaynakların elenmesi gerçekleştirilecektir. Kaynaklar toplanırken konuyla ilişkili olup olmadığı konusunda Galgano vd. (2008) belirttiği gibi başlık, içerik, ön söz, sonuç gibi bölümler göz önünde bulundurulacaktır. Çalışmanın yapılabilmesi için geniş çaplı bir kaynak taraması yapılacak ardından bir kaynakça / bibliyografya oluşturulacaktır.

İncelenen döneme ve konuya ilişkin tarihsel olayları değerlendirebilmek için kuramsal yazından faydalanılacaktır. Bu konuda çevrimiçi elektronik ağlar üzerinden ulaşılabilecek kütüphanelerde yapılacak araştırmalar: tarih, iletişim, toplumbilim literatürlerinden her tür kaynak araştırma konusunu aydınlatacağı ölçüde kullanılacaktır.

Bu kaynaklarda verilerin nasıl kullanıldığı ve argümanların nasıl desteklendiği de izlenecek ve yazım biçimine katkı yapması beklenecektir. Değerlendirilmesi düşünülen kaynakların hepsinin incelenmesinin belirlenen süre içerisinde gerçekleşmemesi durumunda kaynak sayısının sınırlandırılması düşünülmektedir.

Evren ve Örneklem

Batı Anadolu'daki Daskyleion Satraplığı'nın kurulduğu coğrafya, bu coğrafyadaki kültür ve eğitime ilişkin bulgular araştırma evrenini, bölgedeki, idare, aile yaşamı ve eğitim, günlük yaşam ve kültür ana başlıkları çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Dönemde yaşamış tarihçilerin ve diğer kayıt tutmuş kişilerin tanıklıkları, günümüze ulaşabilen maddi bulgular, coğrafi sınırlama olmaksızın, çalışmanın problemi ve amaçları doğrultusunda araştırmanın evrenine dahil edilmesi planlanmaktadır.

Verilerin Toplanması

Tarihsel tarama modelinde veriler, hali hazırda mevcut bulunmaktadır (Yazıcı 2015). Mevcut bulunan bu verilerden yararlanmaktaysa araştırmacı seçmeci davranmaktadır (Carr, 2015). Kullanılacak tüm verilerin araştırma konusunun sınırları içerisinde yer alması yönünde, veri seçimleri yapılacaktır. Bunun için çevrimiçi elektronik ağlar üzerinden yayımlanan çalışmalardan ve fiziksel basılı yayımlanmış çalışmalardan yararlanılacaktır. Verilerin toplanması ve sınıflandırılması araştırmanın yönteminde belirtilen alt araştırma birimlerine göre yapılacaktır.

Çalışmanın verileri üç farklı yazılı belge türünden elde edilecektir. Çalışma hem tanıtmayı amaçladığı toplumsal yapı üzerine hem de çözümlmek istediği eğitim ve kültür üzerine farklı nitelikteki kaynaklardan yararlanacaktır. İlk türdeki kaynaklar konuyla ilgili çağdaş kuramsal çalışmalardır. Bu çalışmalardan, eğitim, kültür ve çalışmanın probleminde yer alan yapı ve genel özellikleri açıklamak üzere yararlanılacaktır. Dönemi kronoloji ve olay bilgisine göre araştırmış çalışmalardan ikinci elden yapılmış çalışmalar ikici tür kaynakları oluşturmaktadır. Üçüncü tür kaynaklar ise döneme tanıklık etmiş kişilerce ilk elden tutulmuş yazılardır.

Tarihsel bir dönemde geçerli olan koşullar günümüz için geçerli olmayabilir, bu nedenle çözümlmeler yapılırken, tarihsel koşullar göz önünde bulundurulmalıdır aksi halde tarihte gerçekleşmiş “değişim ve süreklilik” hakkında yanılırız (Şimşek, 2015).

Bunu önlemek için (anakronizmi) Şimşek (2015), şunu önermektedir: “olayları, ilişkileri değerlendirirken mutlaka dönemlerinin, toplum yapısını, kültürünü, değer yargılarını vs. gibi tarihsel olayı biçimlendiren ya da ortaya çıkaran faktörleri de iyi öğrenmek gerekir.” Bu nedenle bu bölümün sonunda alan çalışma planında verilerin toplanması için ayrılan zaman dilimi daha geniş tutulacaktır.

Verilerin Çözümlemesi

Çalışmada tanımlayıcı (betimsel) çözümleme yöntemi kullanılacaktır. Yıldırım ve Şimşek bu çözümleme türünde verilerin önceden belirlenmiş birimler (temalar) altına yerleştirildiğini belirtmektedir. Temalar, bu çalışmanın yöntem bölümünde “Olgular ve Kaynakları” başlığıyla yazılmış bölümün son kısmında yer aldığı gibi belirlenmiştir. Buna göre bulguların tanımlanması ve tanımlanan bulguların yorumlanması gerekmektedir (akt. Yalçın, 2019). Çalışma içerisinde temaların altlarına yerleştirilen veriler yorumlanırken, zaman dizgisi göz ardı edilmeksizin, neden – sonuç ilişkileri toplumsal olayın bir özelliği olan çok boyutluluğu (Doğan, 2012a) göz önünde bulundurulacaktır.

Tarihsel taramanın “kontrol, geçerlilik ve güvenilirliği araştırmacı tarafından sağlanmaktadır” (Yazıcı, 2015). Çözümleme sürecinde gerekli olan birimlerin altında yer alan olay ve olguların, farklı kuramsal bakış açılarıyla da, zaman içerisinde bir kaç defa tekrar edilerek değerlendirilmesi, çözümlemenin geçerliğini arttıracığı için çözümleme araçları içerisinde değerlendirilmelidir.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUMLAR

Demir Çağı'nın başlangıcından itibaren, Anadolu'yu ve zaman zaman daha uzak coğrafyaları ve sonraki dönemleri de siyasal ve toplumsal yönlerden ilgilendirmiş olan önemli gelişmeler, bu bölümde incelenecektir. Bölümde yararlanılan kaynaklar, miladi takvime göre düzenlenmiş edisyonlardan oluşmaktadır.

İ. Ö. IX. YY. a Kadar Genel Durum

Anadolu ve Ege, Akdeniz arasındaki ilişkilerin karşılıklı bir etkileşim ve hareketlilik içerisinde uzun yıllar boyunca süregeldiği bilinmektedir. İ. Ö. VI. binyıldaki göçler Anadolu'dan Girit'e ve Ege'ye doğru gerçekleşmiş, Batı Anadolu ve Ege, Akdeniz arasındaki kültürel etkileşim, bu göçlerden beri süreklilik göstermiştir (Greaves, 2011).

İ. Ö. 2000'li yıllardan itibaren, önemli iki güç olan Hititler Anadolu'ya, Mikenler'se Yunan anakarasına yerleşmişlerdir. (Braudel, 2016). Uzun dönem bölgelerinde hakim kalmayı başarmışlar, Mısır, Girit ve Mezopotamya arasındaki ticaret ve diplomasi ilişkilerinde yer almışlardır. Hititler'in batısında yer alan Troya bölgesi ve anakara Mikenler'i arasındaki rekabet İ. Ö. XII. yy. sırasında savaş halini almış (Cline, 2018) ve dönem olarak bu savaşların sonrasında birden fazla nedenin belirleyici olduğu düşünülen bir süreçle beraber, Miken ve Hititler'inkiler de dahil olmak üzere coğrafyanın hemen tüm önemli merkezleri terk edilmiştir (Braudel, 2016).

Batı Anadolu'nun kuzeyi, antik Troya bölgesi olarak kabul edilmektedir ve buradaki yerleşim H. Schlieimann tarafından 1870'li yıllarda yapılan kazılarla ortaya çıkartılmıştır (Cline, 2018). Kalıntılar dışındaki ve konuyla ilgili diğer tanıklıkları, mitleri ve hatıraları Homeros Destanları'ndan, sonraları yazıya geçirilmiş bu sözlü kültür kaynaklarından da edinmekteyiz (Şenel, 1996).

Dönemin Genel Karakteristiği (İ. Ö. IX. – VI. YY.)

Demir Çağı'nda, Eski Dünya'da, öncelikle mevcut haldeki yerleşik Lidya, Asur, Babil, Mısır gibi idareler ve Fenike, Kartaca, Grek (ve İyon) gibi hem yerleşik hem de uzak kolonilere sahip idareler mevcuttu (Braudel, 2016). Bu çağın geç dönemlerinde

yani, İ. Ö. VI. yy. ın ortalarından itibaren, neredeyse tamamı, Akhamenidler'in idaresine dahil oldu.

Akhamenidler Anadolu'da tam anlamıyla kendilerini öne çıkaran bir hegemonya kuramadılar. Ancak kendi imparatorluklarının idaresini ele geçiren sonraki imparatorlukların bir kısmı içinse, idare tarzı ve siyasal düşünce yönünden, örnek alındılar. Akhamenidler'in Anadolu'da kalıcı olamaması, birçok araştırmacı tarafından Grekler'in, en azından modern anlamda ulusçu bir düşünceyle hareket ettikleri sonucunu göstermemektedir. Yine de Anadolu'nun, ekonomik, dinsel ve kültürel yapısının bu durum için, belirleyici olduğu düşünülebilir.

İnsanları, belli kültürel (dil, görenek gibi) özelliklere göre sınıflandırmış ve dönemin kullanılan isimleriyle onları adlandırmış olsa da, bu insanların birbirleriyle ortaklaşan ve ayrılan yönlerini (ahlak, davranış gibi) bilimsel (sosyal bilimsel) incelemede referans alan ve bunları fiziksel dünyanın getirdiği sonuçlar olarak gören İbni Haldun'a göre (çev. 2007) toplumların asabiyyelerinin varlığı onların kurdukları organizasyonların temeliyken, asabiyyenin bozulmaması onların süreklilikleri için dayanaktır. Asabiyye kavramı belirli bir uyruğa ilişkin düşünülebileceği gibi, uyruktan bağımsız bir toplum için de düşünülebilir. Frankfort (1989), genel anlamda orta çağa kadar, kent devletlerindeki bu durumu kentlilerin, kentteki ortak deneyimler sonucunda, kimlik sahibi olmalarına bağlamaktadır. ¹

Yani, aslında, birbirlerinden farklılaşmaları, kültürler arası farklar çoğunlukla, fiziksel antropolojik ve daha çok da kullanılan iletişim dilleriyle ve de dinle ortaya çıkan dönem toplumları için, kentlilik ve köylülük deneyimleri, dolayısıyla sınıfsal ve ekonomik deneyimler, hemen hemen aynıdır. Kültürler arası farklılıklarının bilinciyle hareket eden ve bu bilinci de kitlenin anlayacağı bir dille siyasallaştıran daha çok da, seçkinler coğrafyadaki idareyi uzun yıllar ellerinde tutmuşlardır.

Demir Çağında Anadolu'ya Göçler

İ. Ö. XII. yy. da Yunanistan'daki Miken yerleşimcilerinin Dor istilasıyla karşılaştıkları belirtilmektedir (Mansel, 2014). Bu dönemde Batı Anadolu'ya yönelen, Miken yerleşimcilerinin göçleriyle Anadolu'nun Ege kıyıları yeni bir demografik yapıya bürünürken, İyonya uygarlığı da bu göçler sonucunda, İ. ö. IX. yy. itibariyle gelişmeye başlamıştır (McNeil, 1998). Başka bir göç dalgasının ise yine Miken göçleriyle aynı

¹ Çalışmadaki ifadeyle: "benlik bilinci" (Frankfort, çev. Şenel, 1989:76)

zamanlarda, Dorlar'ın (Mansel, 2014; Braudel, 2016), ve Trakyalı oldukları düşünülen Frigler'in Anadolu'ya girmesiyle gerçekleştiği düşünülmektedir (Roller, 2011). Homeros'un aktardığına göre Trak kökenli Frigler, Mysialılar, İ. Ö. XII. yy. içerisinde, Marmara Denizi'nin güneybatı ve güneydoğu kısımlarına ve Orta Anadolu'ya ve Ege kısımlarına yerleşmişlerdir (akt. Sevin, 2003).

Marmara Denizi'nin güneyinde kalan bölümün batısıyla, Ege Denizi arasında kalan coğrafyada Lidyalılar, başkenti Sardis olan bir devlet idaresi altındadırlar. Bilinen ilk Lidya hükümdarı İ. Ö. XIV. yy. başlarından itibaren Sardis'e egemen olmuş görünmektedir: Meles isimli bu hükümdar, Sardis'in kurucusu diye kabul edilebilmekle birlikte, "önceden hükümdar olan adam" anlamına gelen bir ifadenin Herodotos tarafından kullanılmış olması nedeniyle Sardis'in kurucusu olarak kabul edilmeyebilir (Demir, 2014).

Güneyinde ve batısında kalan bölge İyonya olarak isimlendirilmektedir ve bu bölge kent devletleri, bu kentlerin egemenlik bölgelerinden oluşan Anadolu bir Grek uygarlığıdır. Bu bölgenin kıyı kesimlerini tanımlamak için kullandığımız İyonya ve Helenleri tanımlamak için kullandığımız Yunan isimleriye doğu geleneğinin eskiden kalma devamı olarak değerlendirilmektedir (Akurgal, 2017). Güneydoğu Marmara, İç Ege ve Orta Anadolu'yu içerisine alan bir bölgede ise Frigyalılar başkenti Gordion olan bir idare altında yaşamaktadırlar.

Anadolu'ya komşu bulunan, Mezopotamyalı Asur idaresi İ. Ö. VII. yy dolaylarında Batıya giden ticaret yollarının kontrolü için Urartular ile çatışmacı bir rekabet halindeydiler ve Cunliffe'e göre (2019), Asur tabletlerinin anlattıklarına bakıldığında, Doğu Anadolu'ya İ. Ö. VIII. yy. da ilk giren Sakalar (İskitler), Urartular'la Doğu Anadolu ve İran Azerbaycanı'nda aynı bölgeyi paylaşmış ve Urartu askeri olarak görev almış olabilirler.

İ. Ö. VII. yy. sonlarından itibaren Sakalar (Kimmerler), Asur kaynaklarına göre, Batı Anadolu'ya doğru, kuzeyden (Batı Trakya üzerinden) ve doğudan (Kırım - Karadeniz üzerinden) harekete geçmişlerdir (Cunliffe, 2019). Öncesinde, savaş halinde bulunan, Asurlular ve Frigyalılar ise bu dönemde, Saka (Kimmer) ataklarının başlamasıyla iş birliği içerisine girmişlerdi (Radner, 2011; Sams, 2011). Frigya'nın İ. Ö. 677'de ve Lidya'nın İ. Ö. 652'de Sakalar (Kimmerler) tarafından saldırıya uğradığı ve başkentlerine büyük zarar verildiği ve Artemis tapınağının da bu Sakalar tarafından saldırıya uğradığı kaydedilmiştir (Cunliffe, 2019).

İ. Ö. VII. – VI. YY. da Yakın Doğu ve Anadolu'daki Siyasi Gelişmeler

Anadolu, Demir Çağı'nda, birbirinden farklı yapılarda çok sayıda beyliğin bulunduğu bir coğrafyaydı (Akurgal, 2017). Kimerler'in Frigya idaresini sona erdirmesiyle birlikte, Anadolu'daki Lidya egemenliği Gyges döneminde, İ. Ö. VII. yy. başlarında, bugün Manisa sınırları içerisinde yer alan Sard kentinden Kızılırmak'a kadar yer alan topraklara kadar genişlemiştir (Roller, 2011; Demir, 2014). Sonraki, Alyates ise dönemin (İ. Ö. 610 – 575) Lidyalılar için en yüksek idarecisi konumunda bulunmaktaydı (Akurgal, 2017). Bu doğu sınırından (Halys Nehri = Kızılırmak Nehri) itibaren ise Med ülkesi başlamaktaydı. Lidya ve Med ülkeleri sınır komşuları haline gelmişlerdi.

Bir Mezopotamya uygarlığı olan ve başkenti Ekbatana olan Medler güneybatı İran merkezli bir ülkeydi. Pers halkını da yönetmekteydiler. Fenike, Asur ve Babil ve daha uzakta kalmasına rağmen Mısır gibi eski uygarlıklar bu coğrafyaya komşu diğer idareler konumundaydılar. Medler, Lidyalılar'la evlilikler yoluyla barışçıl ilişkiler içerisindeydiler (Briant, 2002).

Sakalar ve Akhamenid İmparatorluğu

Diğer taraftan güçlü Asur uygarlığının yıkılması İ. Ö. VII. yy. sonlarında Sakalar'ın da desteklediği (McNeill, 1998), Babil ve Med işbirliği ile gerçekleşmişti (Wiesehöfer, 2001; Briant, 2002). Bu yolla önemli bir rakip yok edilmişse de, İ. Ö. VI. yy. ortalarından itibaren güçlenmeye başlayan bir Pers aristokrasisi, Med egemenliğine karşı durmaya başlamıştı.

Kiros bu Pers aristokratları içerisinde başı çekerek İ. Ö. 550'de Med idaresine son veren isim oldu. Başlangıçta Akhamenes yönetiminde, daha küçük bir krallık görünümündeki Persler'in Kiros yönetiminde büyük bir imparatorluğa geçişinde, Sakalar'ın (İskitler) işleri kolaylaştırdığı düşünülebilir. Buna göre; Medler'i yerinden edenlerin Sakalar olduğu (Braudel, 2016, Herodotos, çev. 2020) ve bunun yanısıra Persler'in, Sakalar'ı savaşmaları için kiralamaları söz konusudur (Cunliffe, 2019; McNeil, 1998).²

Konu hakkında Togan'ın (1981) Türk ve İran geleneklerine dayanarak aktardığı bulgular, ise Sakalar ve Medler arasında savaşçı bir rekabet bulunduğunu desteklemektedir. Buna göre, Medler'in Sakalar'a karşı ilk savaşçı mücadeleleri

² Briant'a göre (2002) yaygın kanının aksine, Persler, Elam etkisinde bir uygarlıktır, Medler'in devamı sayılmaz.

kaybetmelerinin ardından, İ. Ö. 620'li yıllarda, Kyaksares döneminde, yine Sakalar'ı, savaşta yendikleri belirtilmektedir. Bu durum, Çin'in Asya'daki Saka bölgelerini işgal etmeleriyle sonuçlanmıştır (Togan, 1981).

Cunliffe (2019), Sakalar'ın tek ve benzeşik yapıdaki bir halk gibi düşünülmemesi gerektiğini belirtmektedir bu nedenle de farklı özellikteki birden fazla boy farklı davranışlar göstermiş olabilir. Mesela, Günaltay'a göre (1948) Saka tehdidinin, Pers topraklarına yönelmesi ve İ. Ö. 652'den sonra, kendisi bir Akhamenid olan Teispes tarafından, Persler'in kendi egemenlik bölgeleri içerisinde durdurulması söz konusudur. Akhamenid İmparatorluğu dönemindeyse Apadana kabartmalarında Saka elçisi de yer almaktadır ve bu temsil Sakalar ve Akhamenidler arasındaki diplomasiyi de göstermektedir (Cunliffe, 2019).

Kısa bir değerlendirme yapılabilirse, İran'da yaşayan Sakalar, Asya içlerinde yaşayanlarla ve Anadolu'ya akın edenlerle ve diğerleriyle benzer davranışlar göstermemişlerdir. Medler ile yapılan savaş sonucu alınan yenilginin, Sakalar'ın bazılarını Persler'e yaklaştırdığı ve bu ikisinin kısa süren bir ittifak kurdukları ya da Sakalar'la Medler'in savaşları sonucu, Medler'in idaresinin zayıfladığı, Akhamenidler'in de zayıflığın ortaya çıkardığı boşluğu değerlendirdikleri düşünülebilir.

Sonuç olarak geleneksel anlatıya göre, Akhamenidler'in idareyi ele geçirmeleri konusunda Med ve Pers seçkinlerinin son Med kralı olan Astyages'ten duydukları hoşnutsuzluk ve ona karşı gerçekleştirdikleri birlik, Herodotos'un (çev. 2020) anlatımıyla oldukça gerçek dışı görünse de bu Günaltay tarafından da önerilen Akhamenidler'in İ. Ö. 550'de imparatorluğa dönüşme hikayesidir ve yine bu durum, Babil kroniği tarafından da doğrulanmaktadır (Günaltay, 1948).

Lidya – Akhamenid (Pteria) Savaşı

Kiros'un liderliğinde Akhamenidler, Med, Lidya ve Babil ülkelerine doğru genişlemeye başladı. Lidya'da İ. Ö. VI. yy. da Kroisos kral olarak yönetimdeydi ve Persler'le karşılaşmadan önce İyonya'daki kent devletleri üzerinde egemen konumdaydı (Demir, 2014). Lidya'nın çağdaşları içerisinde en güçlülerden olduğu Herodotos'un anlattıklarından çıkarılabilmektedir (çev. 2020). Yunan anakarasından Sparta'yla açık olmak üzere, Pers tehlikesine karşı, iş birliğini geliştirmiş olan Kroisos, Akhamenid kralı Kiros tarafından mağlup edildi, Lidya kralının Persler karşısında savaşa girmesinin nedeniyse, güçlenen Akhamenidler'in durdurulamayacağı düşüncesi idi (Demir, 2014).

Bu mağlubiyetle birlikte Kızılırmak sınırı Batıya doğru ancak Persler lehine genişlemiştir. Kiros ele geçirdiği toprakların satraplıklar halinde idare edilmeye başlamasını sağlamıştır. Batı Anadolu, başta, Sard ve Daskyleion ve Karya olmak üzere üç merkez idare biriminin bulunduğu bir bölümlendirmeye yönetilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın merkez konusu olan ve Bölüm III'te coğrafi, idari ve kültürel yönleriyle incelenen Daskyleion Satraplığı, Parnasid sülalesi tarafından, Makedon Büyük İskender'in, IV. yy. sonlarındaki seferlerine kadar yaklaşık iki yüz yıl kadar idare edilmiştir.

İ. Ö. VIII. – VI. YY. Arası Anadolu'da İdari Yapı

Polis ve kolonileri, Batı Anadolu'daki demografik, kültürel ve siyasal yapıyı en çok etkileyen organizasyon oldukları için ve Akhamenid İmparatorluğu'na da hazır bir ekonomi ve toplum düzeni bıraktığı için önemlidir. Bu nedenle ilkin kolonilerin gelişimi ve sonra da polisin belli başlı özellikleri üzerinde durulacaktır.

Kent Devletleri (Polis) ve Batı Anadolu'da Koloniler

Anadolu'da bulunan kent devletleri, birbirleri arasındaki rekabet, savaş ve barış ilişkileri gibi ortak fayda ve çıkarların koşullandırdığı, aynı zamanda da kültürel egemenlik alanlarının değerli olduğu koşullar içerisinde bulunmaktaydılar. Kent devletleri arasındaki savaşların bu dönemde daha çok sınırlar üzerinden yaşanan anlaşmazlıkların ortaya çıkardığı çatışmalar üzerinden geliştiği ve büyük çaplı savaşlara girilmediği Thukidides (çev. 1900) tarafından belirtilmektedir.

Anadolu'daki Kent devletlerinin İ. Ö. VII. yy. dan itibaren gelişmeye başlayan zenginleşme sürecinde diğer Ege adaları ve Ege kıyılarının doğal limanları ve deniz aşırı ticaretin imkanlılığı etkili olmuş görünmektedir. Ege kıyılarının ticaret değeri yüksek tarım ürünlerinin yetişmesine imkan veren ikliminin, tarım arazilerini oluşturan nehir havzalarının genişliğinin ve yaşamaya elverişli hava koşullarının etkili olduğu da es geçilmemelidir (Ağaoğulları, 2009).

Alım satımın ve üretimin sadece kent içerisindeki tüketim için fazla gelmiş olması nedeniyle ortaya çıkan artı değer sahibi olan zengin, tüccar bir sınıf da güçlenmiştir. Bu sınıf kentin idaresini elinde bulundurmakta olan asillerle ortak çıkarlar etrafında bir araya gelmekte ya da çoğunlukla çatışmaktaydılar (Ağaoğulları, 2009; Mansel, 2014). Ağaoğulları (2009) ilkin toprak sahipleri tarafından biçimlendirilen

“polisin itici gücünün” daha sonraki dönemlerde tüccar ve zanaatkarlara geçtiğini belirtmektedir.

Tüccar sınıfın benimsediği siyaset henüz milliyetçi bir çerçevede gelişmemektedir. Ancak Akhamenidler’in, Anadolu’ya girmelerinden sonra, İ. Ö. V. yy. da İyonya isyanlarında görüleceği gibi bu tür bir karaktere bürünen siyaset izlenmiş olmalıdır. Kent devletlerinde, Akhamenidler’e karşı geliştirilen siyaset sonraki bölümlerde de incelenmiştir.

İ. Ö. VIII. yy. da başlayan kolonileşme hareketleri, kolonilerin bağlı olduğu ana kentlerin önemini arttırmaktaydı. Forrest (1991) ve Tsetskhadze (2006) bazı kent devletlerinin devlet gibi hareket ederek koloni kurduklarını belirtmektedir. Daha çok İyonya polisleri, Batı Anadolu koloni kentlerinin birçoğunun bağlı olduğu anakentlerdi. Koloniler çoğunlukla ticari amaçlar doğrultusunda kurulmakta ve her ne kadar kolonilerin kurulmasında önceki yerleşimcilerin rızası alınsa da bu her zaman bu derece kolaylıkla ve çatışma yaşanmadan mümkün olmamaktaydı (Braudel, 2016; Tekin, 2018). Kolonilerin kurulmasında, ana kentlerin ya da kurucuların, koloni kentlerinin ekonomik, stratejik özelliklerinden faydalanması ve karşılığında da zanaat ustaları ve diğer meslek erbaplarının, kolonilerin yerli halkları için iş yapması gibi “ortak çıkarlar” etkilidir (Tsetskhadze, 2006).

İlişkileri çoğunlukla ticarete dayalı koloni kent ve ana kent arasında tam bir bağımlılık ilişkisi olmasa da koloninin idareci sınıfıyla ana kent arasında bir bağ bulunmaktaydı (Forrest, 1991). Koloniler çoğunlukla kent devlet anlayışına uygun bir biçimle idare edilirken, kehanet merkezleri tarafından varlıklarına meşruiyet kazandırılıyordu (Braudel, 2016; Tekin, 2018). Kolonistler, anakent ve kendileri arasındaki bir sözleşmeye (birbirlerine saldırmama yeminine) dayanarak hareket etmesi zorunlu olan, çoğunlukla da soylulardı (Tsetskhadze, 2006). Kendilerine ait para basmakta ve kendi ağırlık ölçülerini kullanmaktaydılar (Tekin, 2019).

Kolonistlerin yerleşim tercihleri daha çok daha kolay ulaşılabilir noktalar oldu: gerek deniz yolunu kullanarak gerekse karadaki ulaşım ağlarını kullanarak anakent tarafından tahkim edilebilecekleri bölgeleri tercih ettiler (McNeill, 1998). Bu tercihleri başarılı oldu. Kuzeybatı Anadolu’daysa özellikle Marmara Denizi’ne kıyısı olan yerleşim yerleri kolonizasyon için en ideal görünümü vermektedir.

Buralarda egemenliklerinin kurulabilmesi mümkün hale geldiğindeyse, zamanın ekonomik gelişmelerine bağlı olarak eldeki yetersiz kalan işçi açığını kapatmak üzere köle ticaretine başvuruldu, muhalifler ya da esirler de bu sistemin içerisine dahil edildi

(Mansel, 2014; Tekin, 2018). Bu sisteme dahil ettikleri köleleri, ilişki içerisinde oldukları farklı coğrafyalardan, Rusya ve Trakya gibi, elde ettiler (Mansel, 2014). Yüksek kazanç da sağlayan bu sistem çağın vazgeçilmezlerinden birisiydi. Yurttaşlardan farklı olarak kölelerin herhangi bir hakkı bulunmamaktaydı.

Kolonilerdeki toplumsal yapı şöyle özetlenebilir: yerleşilen bölgelerde hali hazırda bulunan yerleşimciler için kolonizasyon, kazancın artması anlamına gelmekteydi. Mutlaka her kentte bulunan agoralar ya da bazılarında bulunan emperionlar, köyler halinde yaşayan halk için mallarının büyük pazarlarda satılabilmesi anlamına gelmekteydi. Kendi gereksinimlerini daha üst düzeyde karşılayabilecekleri zanaatçıların da bulunur hale gelmesi teknik ihtiyaçlarının da giderilmesini sağlamaktaydı. Agoraların gördüğü bu işlevlerin yanı sıra, kent, köylülerin deneyimlemedikleri başka bir yaşam biçimini de teklif etmekteydi. Bu yeni toplumsallaşma biçimi hem ekonomik yönden hem de kültürel yönden koloni kentlerinin kurulmasının önündeki engelleri azaltmaktaydı. İdari yapıları büyük ölçüde dar kapsamda kalan koloni bölgelerinin eski ileri gelenleri, yeni zengin asillerle ortak çıkarlar doğrultusunda hareket etmeyi çoğunlukla uygun gördüler. Milliyetçilik diyebileceğimiz türden bir ortaklığın bulunmaması nedeniyle de bu konuda karşılaşılan zorluklar, bazen, kolaylıkla aşılabildi.

Bu hareketliliğin (kolonileşme, kolonizasyon) kültürel yansımaları da olmuştur. Anadolu'da, ve aslında çok daha uzak bölgelerde de, gelişen koloni kurma hareketleri uzun bir süre Anadolu'nun diğer yerel hükümdarlarınca da desteklendi (Strabon çev. 2018) ve kültürel bir egemenlik alanını da beraberinde getiren bu hareketlilik, Ege'deki kent devletlerinin kültürünün geniş ölçüde diğerleri tarafından da benimsenmesine neden oldu (Harl, 2011). Kültürel bir egemenliği ya da çeşitliliği de beraberinde getirmiş olan kolonizasyon, ticari ilişkileri de koloniler aracılığıyla bir üst seviyeye çıkarmaktaydı. Çoğunlukla anakentin (polis) kültürünü ve dinsel inançlarını "olduğu gibi kolonilere taşıyan" anakentler, buraların kültürel yönden de egemeni olmaktadır (Forrest, 1991; Braudel, 2016).

Bu kültür kent kültürüydü ve kendi kendiliğinden yaşam kurallarını yerleştirmekteydi. Koloniler ve hızla devam eden Grekleşme süreci yerlilerin de bu kültüre uyum sağlamalarını gerektirdi. Yaşamı idame ettirebilmek için gerekli olan tüm bölgesel, coğrafi tüm araçlar kolonilerdeki idareye bağlıydı. Bu sistemi aynı zamanda olanaklı hale getiren ticaret ve toprak sahipliği bir taraftan da amaçlanmamış olsa da kültürel egemenliği de beraberinde getirmekteydi.

Polisteyse, yurttaşların halk tabakasını oluşturan kısmı fazla toprağa sahip değillerdi ve hatta toprak sahipleriyle aralarında muazzam bir gelir uçurumu mevcuttu (Mansel, 2014). Ancak geçimlerini sağlayabilecekleri kadarı ve belki biraz daha fazlası onların kullanımındaydı, yine de bir orta sınıf mevcuttu (Mansel, 2014). Askerlik eğitimi ve askerlik yapmaları onların yurttaşlık haklarını kazanmalarını sağlamaktaydı. Bu nedenle, bu kesimin elindeki en büyük gelir kapısı da bu meslekti. Yükselmelerini sağlayan ve daha iyi şartlarda yaşamalarını sağlayan bir askerlik sistemi mevcuttu (Harl, 2011). Askerlik yapma görevi “bir bakıma ayrıcalıktı” (Ağaoğulları, 2013).

Çağın meşru idarelerinin ve asillerin de yaptıkları da temel olarak buydu, yükselme yolu askerlikten geçmekteydi. Ancak askerlikten sonra kalan değeri kullanabilecek, değerlendirebilecek yeni nesillerin uğraşı alanları başka yönlere doğruldu. Halkın geri kalan kesimleri için düzenlenen festivalleri, dinsel törenleri, spor oyunlarını, düzenleyenler ve buralarda etkin rol alanlar, felsefi ve “bilimsel spekülasyonları” ortaya atanlar çoğunlukla bu artı değeri tüketme ayrıcalığına sahip, sonraki nesilden kimselerdi. Kent devleti sistemi içerisinde kalan bu kişiler mimariden sanata kadar farklı alanları da kapsayan bir üst toplumsal tabakayı oluşturmaktaydılar.

Kolonilerde de yapılan bunun bir benzeriydi, başarıyı kazanan askerlerin ya da siyasetçilerin egemenlik haklarını devam ettiren bir sistem mevcuttu. Bu sürekliliğin sağlanmasında muhalif olmanın getirdiği risklerin yanı sıra iyi bir yurttaş olmanın getirilerinin çekiciliğini de saymak mümkün görünmektedir. Günümüzdeki anlamıyla merkezi bir devlet yapısı bulunmamasına rağmen kent devletinde, yaşam şartları içerisine yerleşen bir egemenlik söz konusuydu (Ağaoğulları, 2009).

Akhamenid Dönemi İdaresi'nin Ana Hatları

Bu başlık altında, Akhamenid İmparatorluğu'nun geliştirmiş olduğu siyasal anlayışa ve idari yapıya değinecektir. Yasallık, meşruluk ve seçkinlerin bu yönetimde aldıkları görevler bu başlığın merkez temalarını oluşturacaktır.

Tablo 1

Pers Kralları (Akurgal, 2017).³

Kral / İdareci	Zaman
Kiros II.	İ.Ö. 559 - 529
Kambyses II.	İ.Ö. 529 - 522
Darius I.	İ.Ö. 522 - 486
Xerxes	İ.Ö. 486 - 465
Artexerxes I.	İ.Ö. 465 - 425
Darius II.	İ.Ö. 425 - 405
Artexerxes II.	İ.Ö. 405 - 358
Artexerxes III.	İ.Ö. 358 - 336
Darius III.	İ.Ö. 336 - 330

Akhamenidler’de Siyasal Anlayış ve İdari Yapı

Başlangıçta, İran ve yakın çevresindeki kentleri ve dolayısıyla da başta kentlileri yöneten Akhamenidler, etkili askeri gücünün yanı sıra, “imparatorluk yöntemlerini” de geliştirmişlerdir (Şenel, 1995).

İmparatorluğun kurucusu kabul edilen Kiros ve Kambiyesis’in ardından kral olan Darius kendisini Akhamenid diye tanımlarken, bu ismin aile ismi olarak geçtiği görülmektedir (Behistun yazıtı; transk. King ve Thompson, 1904). Kralın yakın çevresindeki seçkinler, kralla kan bağı bulunanlardan oluştuğu gibi, Herodotos’a göre (çev. 2020) eski Med aristokrasisi içerisinde yer alanlar da bu çevrede yer alabilmekteydi.

Persler’in kralı, esasen, onların kendi dinlerinin yeryüzündeki temsilcisi olan hanedanın bir üyesiydi (Günaltay, 1948). Persler, seçkinler arasında birinci gelen bu seçkin (kral) tarafından idare edilmekteydi. Diğer seçkinler de kral kadar önemli sayılmaktaydı. Bunu idare hakkını verdiği satraplıklarda görmekteyiz. Aslında, “Eşitler arasında birinci” gelen kral, kendi yanında yer alan diğer seçkinlerle sıkı bir dayanışma, “arkadaşlık” içerisindeydi ve her seçkin kendi başınayken bağımsız davranabilme hakkına sahipti, sadece resmi olmaları gereken durumlarda kral ve seçkinler arasında mesafe bulunmaktaydı, seçkinler kralın onlara idarelerini devrettiği toprakların gelirlerini belli koşulları (asker gereksinimini karşılamak gibi) yerine getirdiği sürece kendileri için kullanmaktaydı (Hegel, çev. 2001).

³ Tabloda yer almayan ancak İ.Ö. 338 – 336 yılları arası egemen olmuş kral Artexerxes IV. de bulunmaktadır (Dunsinberre, 2013).

Görsel 1. Behistun Kabartması (Hara 1603, 2019).

Akhamenidler'in yakın çevresindeki, seçkinler için tanıdığı, otonomi ve statü, ilerleyen zaman içerisinde, Pers harici, yabancı, seçkinlerin de Akhamenid tarafında yer almalarına ve hatta onlar için kendi topraklarında, idari sorumluluk almalarına neden olmuştur. Bu durum, Akhamenidler'in yayılmasını kolaylaştırmıştır.

Akhamenidler, ele geçirdikleri topraklardaki inanç pratikleriyle ve kendi taraflarında yer alan seçkinlerle savaşmamışlar, onları mümkün olduğunca kendi taraflarında görmeyi istemişlerdir: Darius, kendisine itaat edilmesi gerektiğini, Behistun yazıtlarında belirtmektedir (Transk. King ve Thompson, 1904).

Akhamenidler'in, Wiesehöfer (2001) tarafından, sadakati ve itaati bir idare biçimi olarak benimsemiş oldukları öne sürülürken Büyük Kral'ın süzerenlerini, diğer tebaasını ödüllendirdiği ya da cezalandırdığı durumlar ya da verdiği ödülü geri aldığı durumlar tamamen veya 'kısmen' sadakate dayalı bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Bu ilişkiyi sürdürülebilmekse, ilişkiyi pekiştiren özel bir iletişim dilinin kullanıldığını, buna uygun davranış biçimlerinin varlığını göstermektedir. Büyük Kral ve kralın kabul ettiği seçkinler arasındaki bu dilin varlığı diğer yönetilenlere de akseder bir dil olmalı ve kralın meşruiyeti ve otoritesi bu dilin kullanılmasıyla, en azından belli ölçülerde, sağlanmış olmalıdır.

Köker (1998), dil ve politik konuşma arasındaki ayrımı belirtirken, ‘dil kullanım biçimleri ve dilsel süreçler’ gözetilmeden dil ya da söylem üzerine yapılacak çözümlerinin eksik kalacağını belirtmektedir. Bu çalışmada, bahsedilen dilin inceliklerini dolayısıyla da söylemin doğasını, etkililiğini ve yansımalarını anlamak güçtür. Yine de aktarılan olaylar, olgular yorum yapmayı olanaklı hale getirdiğinden dilin ya da söylemin çözümlenmesi dışındaki öğelerden yararlanılabilir.

Buna örnek olarak, Kiros ve Darius zamanlarında iki defa, birincisi savaş yapılmadan ve diğeri kuşatma sonucu ele geçirilmiş olsa da (Herodotos, çev. 2020), Kiros Kayıtları (Cyrus Cylinder) tarafından aktarılan Babil’in Persler’e geçişi anlatısı ilgi çekicidir: Akhamenid Kralı’nın (Kiros) Babil tanrısı, Marduk tarafından korunduğu, kral Babil’i ele geçirdikten sonra da, yerel seçkinlerin ya da rahiplerin de bu durumu kabul ettikleri ve bu önde gelenlerin yeni krala bağlı oldukları belirtilmektedir (Briant, 2002). Bu kayıtların, Kiros’un kendisini göstermek istediği biçimde tutulmuş oldukları ve bu kayıtların, Kral için düzenlenmiş bir tür propaganda malzemesi görevi görmüş olabileceğiyse Briant (2002) tarafından ileri sürülen bir görüştür. Herodotos’ta da (çev. 2020) Babilliler’in, Akhamenidler’den önceki idare olan Med tehlikesine karşı hazırlık yaptıkları belirtilirken, Akhamenidler için daha farklı düşünmüş olabileceklerine dair bir gözlem bulunmamaktadır.

Akhamenid kralı, savaş halinde bulunduğu ya da savaşta yendiği başka krallarlayla (her ne kadar Kroisos’u yanında tuttuğu Herodotos tarafından belirtilse de), Behistun (Hamadan) ve Pasargad (Naş-i Rüstem: Orta İran) yazıtlarında ve kabartmalarında temsil edildiği gibi iş birliği yolunu tercih etmemiştir. Diğer bir deyişle toplumları için önemli iktidar sembolleri ya da ona karşı çıkan, yerel krallar saf dışı bırakılırken, bu toplumların önemseydiği dinsel pratiklere dokunulmamış ve kendisini destekleyen seçkinlerle toplumu yönetme ve toplumu, belki de propagandayı da kullanarak, ikna etme yolu seçilmiştir. Bu yöntem Akhamenidler’in yerel halktan aşırı tepki toplamamayı istemiş olduklarını gösterir. Ancak güçlü olduklarını belirtmekten kaçınmamışlardır. Yine Pasargad ve Behistun yazıtlarının ve kabartmalarının gösterdiği gibi bölgedeki diğer krallar karşısında üstün geldikleri biri kendi merkezlerinde (Orta İran) ve biri de Hamadan’da (Güneybatı İran) olmak üzere sergilenmiş ve günümüze ulaşmıştır.

Persler, oldukça geniş bir coğrafyayı içerisine alan egemenlik alanlarını, idare bölgelerine ayırmakla birlikte aynı zamanda da ulaşım ve iletişim yollarını iyileştirme yoluna giderek merkeze uzak kalan bölgeleri de denetim altında tutabilmeyi

kolaylaştırmış ve daha önceden de kullanılan bir ulaşım güzergahı olan, Kral yolu bu amaç için iyileştirilmiştir. Bu ulaşım hattının esas niteliği yönetsel olmasıydı ve Kral Yolu, posta servisi ve inşa edilen hanlarla yeniden elden geçirilmişti (Ramsey, 1890). Bu yol, Herdotus'a göre Anadolu'yu doğu – batı doğrultusunda, belli bir mesafe kat ederek doksan üç gün içerisinde geçilebilecek bir yoldu (akt. Sevin, 2019). Önceleri de var olduğu sanılan bu yolu, Darius'un geliştirdiği, iyileştirdiği düşünülmektedir (Ramsey, 1890; Sevin, 2019). Kral Yolu, Anadolu'nun güneyinden geçmektedir.

Anadolu'da Akhemenid Satraplık Sistemi

Akhemenid kralları, Anadolu'daki egemenliklerini öncelikle kendi atadıkları ve Pers kökenli satraplarla sağlamayı uygun görmüşlerdir. Satraplık sistemi Herodotos'un belirttiğine göre (çev. 2020), Babil'in egemenliği altındaki bölgelerde daha önceden beri, ismi aynı olmasa da uygulanmaktaydı.

Satraplar kendi isimleriyle para basabilme hakkına sahip olmakla beraber, vergi toplama, asker toplama, kanun koyma ve yürütme, isyanları bastırma gibi Büyük Kral'ın otoritesi adına yapılması gerekenleri gerçekleştirmekteydiler. Büyük Kral'a karşı harekete geçenlerse oranın yetkilileri olan satraplar tarafından belirlenerek cezalandırılmaktadırlar. Satraplara bu nedenle düşen sorumluluğun büyük olduğu düşünülebilirken, kralın otoritesine de itaat etmeleri en önemli koşuldur. Satraplar, Büyük Kral'ın denetçileri tarafından denetlenmekteydiler (Şenel, 1996).

Darius (İ. Ö. 522 – 486), Batı Anadolu'yu dört idari bölgeye ayırdı (Harl, 2011). Bunlar: Sard, Likya, Keleniai (Dinar) ve Daskyleion merkez olmak üzere satraplık denilen idari birimlerdir (Roller, 2011). Kralın buralara atadıkları kral dışındaki önemli Pers seçkinleri ise satrap unvanına sahiptirler.

Akhemenidler'in idare etmeye başladıkları Anadolu'da, onlardan önce mevcut bulunan gelişmiş iş bölümüne ve yasalara dayanan bir toplum bulunmaktaydı. Bu toplumun merkezinde de kentler ve etkileşim alanları vardı. Akhemenid satrapları bu bölgelerde sorumluluk aldılar ve kurulu olan idari yapıyı ve yönetim aygıtını kendilerine uyarlayarak kullandılar. Yani, yerli halkı da ilgilendiren yargı ve karar alma yetkilerini kendilerinde toplarlarken uygulayıcıların da Akhemenid Kral'ına bağlı olmasına dikkat ettiler, Akhemenidler tarafından ele geçirilmiş toprakların idaresindeyse satrapın daha alt kademelerinde yeni, Pers ya da yerel toprak sahipleri ve askerler bulunmaktaydı (Sekunda, 1986; Dusingberre, 2013). Buna göre, bazen yeni de olabilen bu toprak sahipleri

(Sekunda, 1986) ekonomiyi ellerinde tutarlarken aynı zamanda da yerli halkın otoriteyle olan ilişkilerini de satraptan daha yakın olmak üzere gözleyen konumunda olmalıydılar.

Otorite bu araçlarla kurulurken ekonomik yaşamın devamında da, merkezi konumda, satrapın denetimi altında az sayıdaki Pers, yeni toprak sahipleri ve Akhamenid döneminde zenginleşen seçkinler bulunmaktadır (Sekunda, 1986). Kentlerde de güvenliğin sağlanması çoğunlukla tiranların, yerel idarecilerin sorumluluğu altındaydı. Yeni toprak sahiplerinin güvenliğini ve güvenliğe yönelik diğer her tür iş askerlerce sağlanmaktaydı.

Demosthenes'in (çev. 2001) Atina özelinde yakındığı bir kurum olan, Kılıç (2011) ve Braudel (2016) tarafından da satrapların başvurduğu bir askeri güç olarak, dönemin askerlik anlayışında, paralı askerliğin de önemli ölçüde geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle de ekonomik gelirler doğrultusunda satrapların askeri güce de sahip olmaları mümkündür.

Tiranlıklar

Akhamenidler'in Anadolu'ya gelişi, İyonya'nın tümünde ve kolonilerde benzer tepkilerle karşılanmamıştır. Lidya'nın, İyonya polisleri üzerinde önemli ölçüde egemen olduğu bir dönemin ardından bazı kentler için Sardes'in Akhamenidler'in eline geçmesi bir fırsat bile olabilirdi (Austin, 1990). Bu nedenle Akhamenidler ve bazı kentlerin yerel seçkinleri arasında uzlaşma gerçekleşti. Akhamenidler, ele geçirdikleri diğer Anadolu bölgelerinde de kendilerine yakın buldukları soylularla iş birliği yürütmeyi gerekli gördüler (Harl, 2011). Gelişmiş polislerin bulunduğu yerlerde, daha çok kendilerine bağlılıkları bulunan idarecilerin yönetime gelmelerini sağlamışlardır ve bunlar "tiran" diye isimlendirilmekteydiler (Waters, 2014). İyonya bölgesinde bu kuralı uygulamayı tercih etmişlerdir.

Graf'a göre, tiranlığın ortaya çıkışı Akhamenidler'in müdahalesinden bağımsızdı (akt. Austin, 1990). Austin'e göre (1990) tiran seçip yerleştirmenin bir Akhamenid idare tarzı olması Darius'la gerçekleşmiş olmalıdır, bunu Darius'un dönemindeki tiran sayısının artışıyla ilişkilendirmek mümkündür. Kral ve satrapların kontrolü altındaki kent tiranının, toprak sahiplerinin ve diğer zenginlerin oluşturduğu bir kümenin çoğu ekonomik kaynakların da denetimini ellerinde bulundurdukları söylenebilir.

Kserkses ve daha sonra gelen Pers kralları da Anadolu'da özellikle de İyonya bölgesi üzerinde egemenliklerini dar bir meşruluk çerçevesi içerisinde sürdürmüşlerdir.

Ancak halkın dinsel ve kültürel bir özgürlük alanlarının olduğu çeşitli çalışmalarda belirtilmiştir (Toteva, 2007; Sams, 2011; Sivrioğlu ve Yılmaz, 2017). Bu konuda Akhamenid idaresi duyarlı davranmış görünmektedir.

Akhamenid Döneminde Batı Anadolu'daki Siyasi Olaylar

Kiros'un fetihleriyle başlayan bu dönemde, Batı Anadolu polislerinin, Grek anakarasıyla iletişimleri kopmamıştır. Bu nedene Ege'nin her iki kıyısında da Akhamenidler'in amaçları ve bunlarla nasıl başa çıkılabileceği hakkında belli başlı görüşler vardır. Bu durumla yakından ilgilenen ve İyonya ile, dinsel bir bağları da bulunan Atina, en parlak döneminde Helenizmi önermiştir. Atina'nın üstünlüğünü çıkarlarına karşıt gören Pelepones Birliği ise İ. Ö. V. yüzyılın ortalarından itibaren, güç kazanmaya başlayacaktır.

Bu bölümdeki veriler, Akhamenid egemenliğinin başladığı tarihlerden itibaren, onlara karşı geliştirilen hareketlerin dönüşümünü ve sonuçta da bu egemenliğin çöküşünü hazırlayan, siyasi olaylar gözetilerek toplanmıştır. Dönem hakkında birçok tanıklıkla ve pek çok tarihle karşılaşılabilmesine rağmen olaylar çalışmanın gereksinim duyduğu genel hatlarıyla ve bu doğrultuda seçilerek aktarılacaktır. Olayların gelişme çizgisindeki ve en son, sonuç döneminde vardığı nokta dolayısıyla, kararsız da olsa bir tür ulusçuluk olgusunun geliştiği ileri sürülebilir.

İyonya'da İlk Hoşnutsuzluklar

Lidyalılar içerisinde önemli bir kişi olduğu düşünülen Paktyes, İ. Ö. 546 yılından itibaren Akhamenid işgali karşısındaki ilk başkaldırını gerçekleştirme çabası içerisinde olsa da Persler bu durumla başa çıkmayı başarmışlardır (Briant, 2002). Darius'un krallığı sırasında gerçekleşen Milet İsyanı'na kadar Batı Anadolu'da başka bir çatışma kaydı bulunmamaktadır.

Herodotos (çev. 2020), Miletliler'in, Akhamenidler'in ilk geldikleri zamanlarda, onlarla iyi ilişkiler kurduklarını belirtirken, İyon polislerinin bazılarında, Akhamenidler'in bulunmadığı yerlere doğru göç edildiğini aktarmaktadır. Milet İsyanı'nda (İ. Ö. 499 - 494) görüldüğü gibi İyonya Grekleri'nin kendilerine yabancı Darius'un rejimine karşı ilk tepkileri serttir ancak sistemsiz gelişmiştir.

Bu isyanın temelinde ya da görünen yüzünde Milet demokrasisinin askıya alınmış olmasını ve Grek seçkinlerinin bu durumdan ('köleleştirilmeden') duydukları

rahatsızlık bulunmaktadır (Thukhydides çev. 1900). Aslında Akhamenidler'in Anadolu'ya da yerli seçkinlerle kurulan benzer bir iş birliğiyle egemen oldukları da düşünülmektedir (Harl, 2011; Dusinger, 2013). Ancak Akhamenidler'in yaptıkları bu iş birliğinin Milet, Babil örneklerinde olduğu gibi, genele yayılmadığı ve yerel seçkinler arasındaki bazı kesimler tarafından kabul edilmediği anlaşılmaktadır.

Darius'un (Tacir Darius) idaresi sırasında hızla yayılmış olan İyonya ya da Milet İsyanı'na, Atina ve Eritre gibi kentler destek vermiştir (McNeill, 1998; Harl, 2011; Mansel, 2014; Waters, 2014). Bu isyanın ertesinde Grekler'in anakarasına doğru yönelen ve İ. Ö. 490 olarak tarihlendirilen Maraton Savaşı'ndaysa Persler, Atina karşısında yenilmişlerdir. Akhamenid tehdidini yok etmemiş olsa da İyonya ayaklanması Darius'un ve Darius'tan sonra yerine geçecek olan Kserkses'in (Xerxes, İ. Ö. 486 - 465) Yunan anakarasına doğru hareketi devam ettirmesine neden olacaktır. Tarihçiler, bu yorumun daha çok Herodotus'un düşüncelerini yansıttığını belirtmektedirler. Kserkses, bu seferler sırasında başarıya ulaşamamıştır. Atina'nın Yunan anakarasındaki başı çektiği Grek kent devletleri ise İ. Ö. 479'da kendi anakaralarını savunma başarısını göstermişlerdir.

Delos Birliği ve Peloponez Savaşları

Bu başarının ardından Yunan anakarasında geçecek yaklaşık elli yıllık dönemi (Peloponez Savaşları başlayana kadar) McNeill (1998) Atina'nın başı çektiği bir "altın çağ" diye nitelendirmektedir. Tragedyanın, felsefeye doğru bir gelişme göstermesi, tıp ve diğer bilimlerde yaşanan gelişmelerin McNeill'e göre (1998) bu dönemin sonucu olduğu söylenebilir ve aynı zamanda da Doğu'ya karşı duyulan bir hayranlığın da bu savaş sonucunda kırılmaya başladığı da söylenebilir.

Atina'nın da bir imparatorluk olarak Yunan anakarasında örgütlendiği, bir çok Grek Kent Devleti'ni de kendi yanına müttefik olarak eklediği bir dönemdir. Bu ittifak İ. Ö. 478'de Delos birliği olarak kurulmuştur (Forrest, 1991). Bu birliğe katılan Batı Anadolu'daki bazı kentler, Perslere karşı mücadeleye liderlik etmesi için, Atina'ya, parasal bir tür vergi ödemekteydiler ve benzer bir vergiyi ancak bu defa zorunlu oldukları için, yine satraplara da ödemekteydiler (Hornblower, 1991). Özellikle Batı Anadolu'nun Akhamenid idaresi altındaki kent devletlerinden büyük bir bölümü bu birliği desteklemiş olsa da bu dönemde bağımsızlıklarını kazanmış olmaları ihtimali hiç veya az görünmektedir (Balcer, 1986).

Artekserkses döneminde, Delos Birliği'ne, Sparta'nın liderliğindeki Peloponez Birliği rakip olduktan bir süre sonraysa Peloponez Savaşları'nı kaybeden Atina, liderlikten vazgeçmek zorunda kalmıştır. Harl'a göre (2011) Anadolu'daki Pers satrapları, İyonya bölgesindeki olası bir ayaklanmadan çekindikleri için Atina ve Sparta arasındaki Büyük Peloponez Savaşı'nda, en azından başlangıç dönemlerinde, taraf tutmamaya özen göstermişlerdir.

Savaşın sonlarına doğru, Kyzikos ve Kalkedon gibi kentler Atinalılar'ın elinde olsa da Akhamenidler bu sırada, Daskyleion (Hisartep = Ergili) satrabı Parnabazos'la, Sparta'yı hem parasal desteklemiş hem de savaşa bizzat katılmıştır daha sonra da sonra Sard Satrapı Genç Kiros aracılığıyla, Sparta'nın yanında yer almışlardır (Ksenophon, çev. 1999). Sonraki Pers – Sparta savaşı, İyonya sorunu nedeniyle, başlayacaktır (Harl, 2011). Peloponez Savaşları sırasında, İ. Ö. V. yy. sonlarında Atina'nın boşalttığı Astakos'ta (Olbia ya da Başiskele) bir Bitinya Krallığı kurulduğu da (yine muhtemelen Atina destekli) Bosch tarafından (1946) aktarılmaktadır.

Satraplar Savaşı

Artekserkes II (İ. Ö. 405 – 358) döneminin sonlarında, Anadolu'daki Akhamenid satraplarının kendi içlerinde gerçekleşen ve aynı zamanda krala karşı da gelişmiş bir dizi savaşları günümüzde bu isimle anılmaktadır (Tekin, 2007). Akhamenid kralını devirmeye yönelik organize bir hareket olmadığı da ileri sürülmektedir (Dusinberre, 2013). Bu isyanı bastıran ismin Mysia Satrapı Orontes olduğu belirtilmektedir. Bu olayların sonucunda, bu dönemden itibaren gelişen yaygın kanı, Akhamenidler'in zaaflarının belirginleşmeye başladığı yönündedir. (Waters, 2014).

Helenistik Döneme Geçiş

İsyanların sona ermesinin ardından Grekler'in anakarasında liderliği ele geçirmek üzere olan Makedon Kralı Filip II güç kazanmaktaydı (Thonemann, 2016). Atina içerisinde Demosthenes ve taraftarları Makedonların egemen olma ihtimallerini rahatsız edici bulmaktaydılar. Ancak, İ. Ö. 338 yılında Atinalılar'ı savaşta yenilgiye uğratan Filip II (Thonemann, 2016) Akhamenidler'in sonunu getireceği düşünülen Grek birliğini gerçekleştirmişti. Anadolu'ya İ. Ö. 334 yılında geçen Akhamenidler'i savaşta yenen İskender (Sander, 2012), Droysen'in Helenistik Çağ diye isimlendirdiği (Akurgal, 2005) döneme girilmesini gerçekleştirmiştir.

Bölgenin Fiziki ve Beşeri Özellikleri

Bu başlık altında Daskyleion Satraplığı'nın denetim alanına giren merkezler ve nüfus özellikleri incelenecektir. Bu başlık altındaki verilerin bir bölümü arkeolojik verilerden oluşmaktadır.

Daskyleion Satraplığı'nın Coğrafi Sınırları ve Önemli Yerleşim Merkezleri

Daskyleion (Hisartepe) kenti, bugünkü Balıkesir sınırları içerisinde yer almaktadır. Daskyleion ve çevresinin günümüzdeki durumu da göz önünde bulduğunda, ticari değeri yüksek tarımsal üretimin yapılmasının olanaklı olduğu görülmektedir. Persler döneminde bir satraplık merkezi olan kent, eski bir Milet kolonisi olduğu düşünülmektedir (Weissova, 2017). Bu satraplık merkezi ve kontrol alanı, idari yönden, Büyük Lidya Satraplığı'nın bir parçasıdır (Jacobs, 2011).

Daskyleion, birbirlerine komşu, Mysia ve Bithinya bölgelerini kapsayan (daha geniş bir coğrafya da olabilir) bir coğrafi bölgenin kontrolünün yapıldığı bir merkezdir (İren vd., 2013). Akurgal (2017), kent için "Pers satrapı Parnabazos'un garnizon kenti" demiştir. Ksenophon'un anlattıklarına göre (çev. 1999), satrap Parnabazos, Abidos ve Kyzikos'tan Kalkedon'un da dahil olduğu geniş bir bölgede yetki sahibiydi. Dolayısıyla, Daskyleion Satraplığı'nın kontrol alanı, Helespontin Frigyası (Küçük Frigya = Frigya Epiktetos) olarak da anılan bir bölgeyi ve bu bölgenin doğu ve kuzey kısımlarından Karadeniz'e kadar olan bölümü kapsamış olmalıdır.

Bitinya ve Helespontin Frigyası, Strabon'da (çev. 2018) birbirlerinden farklı, ancak yine birbirlerine komşu bölgeler olarak anılmaktadırlar. Helespontin, Çanakkale boğazının bulunduğu daha batı bölgeleri kapsamaktadır. Strabon'un aktardığı kadarıyla (çev. 2018), Bitinya, Pers egemenliği yaşamış, bir bölgedir. Bosch (1946), Strabon'un çizdiği sınırların, Roma Dönemi'nde, İ. Ö. II. yy. da biçimlenmiş olduğunu belirterek, tarihin akışı içerisinde bu sınırlarda değişimlerin yaşanmış olduğunu söylemektedir. Yine de Bitinya'nın da içerisine dahil edilebileceği birden fazla bölge, Daskyleion'un merkez olduğu bir noktadan kolaylıkla kontrol edilebilmelidir (Cameron'dan akt. Kılıç, 2011).

Satraplığın kontrolü altında bulunan topraklar, Trakya ve Makedonya doğrultusunda Avrupa'ya geçişi sağlamaktaydı. Daskyleion (Hisartepe) ise, Daskylitis Gölü'nün (Manyas Kuş Gölü) çevresindeki kentlerden birisidir.

Önemli Kentler ve Yerleşim Yerleri

Satraplığın kontrol alanı içerisinde yer alan diğer önemli yerleşimlere bakıldığında, önemli kentlerinden ilki Kyzikos'tur. Kyzikos deniz ticareti için önemli bir kenttir. Doğusu'nda Miletopolis bulunur, İ. Ö. IV. yy. olarak tarihlendirilmiş Pers sikkeleri bu kente aittir (Kılıç, 2012). Helikore (Nikaia = İznik) kenti de bu bölgeye yakın kentler içerisinde yer almaktadır. Kentin Nikaia ismini almasının Lysimachus'la gerçekleştiği belirtilmektedir (Strabon, çev. 2018). Nikaia kentinin batı kıyısının Mysialılar'a ait olduğu ve bugünkü Bursa, Orhangazi ilçesinin (bir neolitik dönem yerleşim yeri olan Ilıpınar'ı da sınırları içerisinde barındırmaktadır) yine eski bir Mysia yerleşimi olduğu düşünülmektedir. Askania Gölü'nün (İznik Gölü), bir kısmının Frigyalılar'a bir kısmının Mysialılar'a ait olduğu, Strabon (çev. 2018) ve Bosch (1946) tarafından da belirtilmektedir.

Satraplığın doğu kısmında, yani Bithynia bölgesinde, sınırlar yaklaşık olarak, batıda Kios (günümüz Bursa civarı, Gemlik,) kuzey / kuzey batıda Byzantion ve Khalkedon (Kadıköy civarı, Kurbağlıdere) bulunmaktadır. Khalkedon, Astakos (Olbia = Başiskele, İzmit civarı) Megaralılar ve Atinalılar tarafından kurulmuş kolonilerdir (Strabon, çev. 2018). Bu iki kent devletinin koloni çalışmalarına başladıkları tarihler Bosch tarafından (1946) Megaralılar, İ. Ö. 712 ve Atinalılar, İ. Ö. 435 olarak belirtilmektedir. Bosch (1946), Astakos'un önce Megaralılar tarafından kurulmuş ve daha sonra da Atinalılar tarafından iskan edilmiş olduğunu belirtmektedir.

Güneyde Bursa'nın doğusu, Sakarya ve Bilecik sınırları kesişiminde yer alan kentler içerisinde, Yenişehir (Otroia), ismini bir Frig kralından almaktadır (Ramsey, 1960; Sevin, 2019). Bilecik, Vezirhan, İ. ö. V. – VI. yy. olarak tarihlendirilen Greko – Pers stili yazıtların bulunduğu bir yerleşimdir (Gorbachov, 2008). Alpu ve Bozüyük (Lamounia) gibi daha çok Frig yerleşimleri gibi görünmekte (Sevin, 2019) ve Osmaneli (Lefke) ve çevresi de incelediğimiz döneme kadar tarihlendirilebilmektedir (Nikolayidis, 2016). Erdan'ın (2016) Frigler'in yerleşim yerlerini gösteren haritalarında, Eskişehir'in Batı, Kuzeybatı bölgelerindeki yerleşim yoğunluğunun sıklığı oldukça fazladır. Bu bölge Küçük Frigya'da denilen Marmara'daki diğer Frigya bölgelerine dahil olmalıdır. Gölpazarı (Tataouion), Mekece (Mela) Geyve (Kabaia) ve Taraklı (Lanneis), gibi daha sonraları, özellikle Roma devrinde, önem kazanmış olduklarını bildiğimiz kentler de (Ramsey, 1960) bu bölge içerisinde anılabilir. Bölge daha çok Trak olan Frigler ve Bitinler'den meskundü.

Doğuda ise Bolu'nun tamamı, kuzey doğuda Zonguldak'ın batısı (Karadeniz Ereğlisi = Herakleia) ve kuzeyinde Euxine (Karadeniz) bulunmaktaydı (Sevin, 2019). İran fetihlerinden önce bölgede Milet, Megara, Atina ve diğer Grek kolonileşme hareketleri gelişmiştir (Weissova, 2017).

Mysia, yani satraplık merkezinin bulunduğu bölge, Bitinya ile Aisepos Nehri'nin (Gönen Çayı: Kaz Dağı ve Kyzikos, Erdek körfezi arası) denize döküldüğü yer arasındadır (Strabon, çev. 2018). Burada sayılan kentlerin çevreleri, günümüzde de yerleşim yeri olma özelliklerini, nüfus özellikleri değişmiş olsa da korumaktadırlar.

Ekonomik Etkinlikler ve Yol Ağları

Bitinya bölgesinden, İzmit ve Samsun Limanı'nı birbirine bağlayan bir ana kara yolunun Helenistik Krallıklar döneminde (İ. Ö. IV. – II. yüzyıllar) işlerlik kazandığı Ramsey (1890) tarafından belirtilmektedir. Bitinya bölgesi ise Ramsey'e göre (1890) Anadolu'ya göre izole kalmakta, bölge, kendi içerisinde gelişme göstermektedir. Mysia tarafı ise hem, İyonya ve Lidya'daki daha eski büyük kentlere yakın, hem de kendi sınırları içerisinde önemli kentlerin kurulduğu bir bölgedir.

Kentlerin besin ihtiyacını karşılamak için gerekli ürünün, bu kent devletlerinin hakim oldukları tarımsal, kırsal bölgelerden edinilmesi gerektiği için yol ağlarında gelişmeler olması da zorunludur. Çoğunlukla sürekliliği olan yerleşim merkezlerinin bulunduğu (Ramsey, 1890; Weissova, 2017) bölge kentlerini, birbirine bağlayan ulaşım ağlarında da bir süreklilik olduğu düşünülebilir. Rostovtzeff'e göre (1998) bu konuda arkeolojik veri az miktarda olmasına rağmen bu yolları detaylarıyla açıklayan Grekçe ve Roma Dönemi'nde de Latince isimler “şüpheleri gidermektedir”. Bu yol ağları daha sonraları daha farklı amaçlar için geliştirilmiş, değiştirilmiş olabilirler (güvenlik gibi). Kentler arası bir hareketlilik, Kılıç'a göre (2011), nümizmatik verilerle desteklenmektedir.

Yine limanlar da, daha uzak kentler arası iletişimin devamlılığında önemlidirler. Körfezlerin bulunduğu kıyı yerleşimlerinin bu konuda daha avantajlı oldukları söylenebilir. İren vd. göre (2013), satraplık merkezi Daskyleion'un önemini, Kyzikos Limanı önemli ölçüde arttırmaktadır.

Satraplığın kontrolü altında bulunan bölgede, ulaşım olanaklarından sonra bir diğer önemli beşeri - coğrafya özelliğini ekonomik ve sosyal yönlerden gelişmiş, yukarıda isimleri anılan, kent yerleşimlerinde görmekteyiz. Buraların merkezinde, idare, din, ticaret, el işçiliği, eğitim gibi işlerin yürütüldüğü sosyal olanakların (şenlik, pazar,

okul, spor, meclis vb.) ve alt yapının bulunduğu polis ya da kent yer almaktadır. Satraplığın, içerisinde bulunan kentlerin, etkileşim içerisinde olduğu köy yerleşimleri de bulunmaktadır. Ekonomik ihtiyaçların büyük çoğunluğunu iklimin yetişmesine izin verdiği, tarım ürünleri, hayvancılık ve deniz mahsulleri karşılamaktayken, zeytinyağı ve şarap gibi talep edilen ürünler ihraç edilmekteydi (Öncü, 2018). Üretimdeki çeşitlilik ve bu ürünlerin bazılarının daha uzak bölgelere deniz ve kara yolu bağlantılarıyla ihraç edilmesi bu bölgenin uzmanlaşma gerektiren toplumsal bir iş bölümünün göstergesidir: tarımsal üreticilik, diğer madde üretimi, denizcilik, tüccarlık, gemi yapımı gibi. N. Fıratlı'ya göre denizlerde etkin bir aktör olan İzmit ve çevresinde, gemi inşası ile bağlantılı “meslek sınıfları” bulunmaktadır (akt. Ulugün, 2009).

Yerel tüketim ürünlerinin ise kent sınırları içerisindeki pazarlarda satılabilmesi için üreticinin pazara girebilmesi yeterli görünmektedir. Ev endüstrisi ismi de verilen bir üretim türünün, bu bölgede de geçerli olması beklenebilir ancak çalışma, bu konuda yeterli veriye ulaşamamıştır. Bu endüstri, eve gelir sağlayan ve önemli bir etkinlik olarak, Ksenophon'un, Sokrates'in konuşmalarından aktardığı kadarıyla, “siyasete de benzetilebilir” bir tür ekonomik yönetimdir (Strauss, 1998).

Daskyleion'un Satrapları

Kendi kontrol alanındaki yetkili idari personel olan satraplar, Daskyleion'da aynı sülaleye bağlı haneler içerisinde seçilmekteydi (Sarıkaya, 2015). Satraplar, Akhamenidler'in geniş akrabalık ağı içerisinde bir yer işgal etmekteydiler (Weiskopf, 2011). Satraplar'ın görev yaptıkları tarihler kesin olmasa da (Bakır, 1989), Tablo 2'de gösterilen tarih aralıkları kabul edilebilir.

Nüfus ve Özellikleri

Toplumsal ilişkileri (ve toplumlararası / kültürlerarası ilişkileri) ve dolayısıyla kültür ve eğitim konularını da ilgilendiren olguların içerisinde yer alan nüfusun bazı özellikleri: dil, dinsel inanış, toplumsal tabakalar ve uyruksal özellikler başlıkları altında incelenecektir.

Tablo 2

Daskyleion Satrapları (Bakır, 2003).

Satrap / İdareci	Zaman
Pharnuchos	İ.Ö. 547 - 535
Mitrobates	İ.Ö. 530 - 522
Oroites	İ.Ö. 522 - 512
Megabazos	İ.Ö. 500 - 492
Mardonios	İ.Ö. 492 - 479
Megabates	İ.Ö. 479 - 477
Artabazos I	İ.Ö. 477 - 468
Pharnabazos I	İ.Ö. 460 - 430
Pharnakes	İ.Ö. 430 - 414
Pharnabazos II	İ.Ö. 414 - 388
Ariobarzanes	İ.Ö. 366
Artabazos II	İ.Ö. 358 - 351
Pharnabazos III	İ.Ö. IV. YY
Arsites	İ. Ö. 334

Görsel 2. Türkiye’de Bulunan Akhemenid Dönemi Sikkesi, İ. Ö. 500 (British Museum, 2018).

Daskyleion Satraplığı'nın Uyrukları

İ. Ö. VI. – IV. yy. nüfusunun uyruksal ve ekonomik özelliklerini açıklayan metinlere, nüfus hakkında detaysız oranlamaların ve tahminlerin yapıldığı kayıtlara ulaşılabilmektedir. Buradan hareket ederek bu nüfustan aynı dili konuşan ve/veya yazarların oluşturduğu gruplar belli bir bölgedeki nüfusun homojenliğini, farklı toplumsal sınıflar ve tabakalanma ise nüfusun heterojenliğini ifade etmektedir. Bu ayrımın yapılması iki farklı yönden önem taşımaktadır: 1) Yerli nüfusun sayısal ve niteliksel, daha fazla olup olmaması, Akhamenidler'in idaresi sürecinde egemenliğin kuruluşunu etkileyen bir faktördür. 2) Bu nedenle, kültür ve eğitim Akhamenid idaresinin isteğine göre yapılandırılmış ya da yapılandırılmamıştır.

Öncelikle Akhamenidler, Anadolu'da idare kurmadan önce İyonya kentleri, Lidya ve Frigya batı ve iç bölgelerin büyük bölümünde egemendirler. Anadolu'nun batıda kalan büyük bir bölümünün İ. Ö. X. yy. ve sonrasındaki büyük göçler sonucunda biçimlendiği II. Bölümde incelenmişti. Lidyalılar, Grekler ve çeşitli Traklar bu ilk büyük göçleri gerçekleştirenlerdir dolayısıyla buradaki yerleşik nüfusun en büyük bölümünü ve nüfusun merkezi kategorilerini oluşturmaktadırlar. Bunların kendi aralarında çeşitli sebepler nedeniyle farklılaşmış oldukları bilinse de çalışmanın dışında bırakılmışlardır.

Strabon (çev. 2018) ve Sevin (2019), Bithynialılar'ı ve Mysialılar'ı Trak halklar içerisine dahil etmiştir. Sonraki dönemin en kayda değer göç hareketi ise Kimerler tarafından gerçekleştirilmiştir. Kimerler'in de, Sakarya çevresinde varlık gösterdikleri bilinmektedir (İpçioğlu, 2017). Daskyleion ve çevresi ise Grek ve yine Traklar ya da Misyalılar tarafından iskan edilmiştir. Strabon (çev. 2018) satraplığın Bitinya kısmını tanıtırken, tarihin her döneminde kendisinden daha büyük (güçlü) idarelerce yönetildiğini belirtmiştir:

Bithynialılar'la Phyrigialılar ve Mysialılar hatta Kyzikos dolayındaki Dolionlar ve Mygdonlar ve Troialılar arasındaki sınırı belirtmek zordur ve her kabilenin diğerinden ayrı olduğu gerçeği kabul edilmiştir. Buna neden, oraya giden yabancıların barbar ve asker olmaları nedeniyle, fethedilmiş olan ülkeyi devamlı bir şekilde elde tutamamaları ve çoğu zaman göçebe olduklarından önlerine gelen halkları kovaladıkları ve sırası gelince diğerleri tarafından kendilerinin de ülkeden sürülmüş olmalarıdır (Strabon, çev. 2018: 57).

Yaşadıkları bölgede, bu halkların üzerinde, başka yönetimlerin (İyonyalılar ya da İranlılar gibi) çeşitli dönemlerde egemen oldukları ve bu toplumun dağıtıldığı, 'diyalekt

ve isimlerini' de kaybettikleri belirtilmektedir. Burada bahsedilen kimlik kaybı, kültürel bir boyutu öne çıkartmakta ancak fiziksel antropolojiyi ilgilendiren yönüyle değerlendirilmemektedir. Aynı zamanda kültürel yönden de istisna sayılabilecek bazı durumların da günümüz araştırmaları tarafından tespit edildiği görülmektedir: Trak olan Frigler bu konuda örnek olarak değerlendirilebilir (Brixhe, 2013; Thonemann, 2013), en son İ. S. III. yy. olarak tarihlendirilen Yeni – Frigce'yle yazılmış metinler de (Roller, 2011) bu durumu destekler görünmektedir.

Persler'in, Akhamenid döneminde en fazla sayıda yerleştikleri bölgelerin başında Gediz (Hermos Vadisi) yer almaktaydı, kolonileşmenin en önemli merkeziyse Akhisar – Sazoba (Hierakome) köyüydü (Sekunda, 1986; Sevin, 2019). Akhamenidler, Anadolu'ya çok sayıda İranlı'yı iskan etmemiş olsalar da, önemli miktarda idareci ve askeri personeli beraberlerinde getirmişlerdir (Sekunda, 1986). Dolayısıyla, Trak, Grek ve nispeten daha az sayıda ve idareci konumundaki İranlılar'dan oluşan bir yapının bölgedeki nüfusun genel hatlarını ortaya çıkardığını söylemek mümkündür. Bölgede belli belirsiz de olsa Museviler'in de, dönemde, Lidya bölgesinde yaşadıkları hakkında yazılı ipuçları bulunmaktadır (Cook, 1917; Tanyar, 2002).

Satraplık'ta Toplumsal Tabakalar ya da Sınıflar

Poliste toplumsal sınıf köleler dışında kabaca, ikiye ayrılmaktadır ve aynı zamanda da, bu sınıflar kendi içerisinde meslek, toprak sahipliği, eğitim, bazen de cinsiyet ve yaş gibi çok sayıda gruba ayrılabilirler. Başlangıçta polis, üst sınıf soylulardan yani toprakların ilk sahiplerinden ve onların birlik içerisinde olduğu diğer ailelerin idaresi altındayken zamanla, güç dengelerinin değişimiyle, diğer yurttaşların da söz hakkının olduğu, yine de seçkinlerin daha çok söz hakkının bulunduğu bir yapı haline geldi. Burada yurttaşlıktan kasıt yetişkin erkeklerdir. Yurttaş olmalarına rağmen kadınların toplumsal yaşamın bazı kategorilerinde yer almaları yasa dışıydı. Poliste, kölelerinse karar almaya katılmak, eğitim almak gibi hakları yoktur. İ. ö. VI. yy. başlarında Anadolu'daki Grek kentlerinin karar alma yapısı buna örnek gösterilebilir: yalnızca, seçkinlerin oluşturduğu bule ve halkın geri kalan özgür yetişkin erkek yurttaşlarından oluşan ekklesia meclisleri siyasal olarak aktif durumdadırlar (Ağaoğulları, 2013).

Bu tabakalanma dışında kentte ikamet eden yabancılar bulunmaktadır. Çeşitli sebepler nedeniyle (sürgün, ticaret, öğrenim v.d.), başka kentlerde ikamet eden bu

gruptaki insanlar, mevcut kentler sisteminde dolaşımın varlığını ve kentlerarası iletişimin varlığını gösteren bir başka olgu olarak görülebilir.

Akhamenidler'in Anadolu'ya gelişiyle birlikte Frigler için "Geç Dönem" ismi verilen dönem başlamaktadır (Thonemann, 2013). Bu dönemden önce, Frigler, Grek kültürünün hakim olduğu bir halk olmaktan uzakken (Erdan, 2016), Gordion'da dahil olmak üzere, Grek polisiyle bir benzerlik kurulması zor görünmektedir. Kendi bölgesi içerisinde önemli kentleri olmasına rağmen (Strabon, çev. 2018), Çin ve Hindistan hariç, Grek, Mısır, Kartaca, Fenike ve Mezopotamya toplumları arasında deniz yollarının etkili kullanımına bağlı gelişen iletişim, ticaret ve birikim, Eski Dünya'nın buradaki merkezini, Demir Çağı'nın başlarından itibaren, Akdeniz'e kaydırmıştır (Braudel, 2016). Frigya bu sayılan toplumların kullandığı yollara diğerlerinden daha uzak kalmaktadır. Bu nedenle çağdaşlarına göre daha kendi başına kalmış olabilir.

Grek polisi ise Ağaoğulları'na göre (2013), zenginliği dışında, toplumsal yaşamın merkezinde yer aldığı ve bireyi çepeçevre sardığı için diğer kent türlerinden (ya da kent devletinden) ayrı değerlendirilebilmektedir. Frigler'in merkez kenti, Gordion'u (Yassihöyük) tanımlamak için olsa da, araştırmacılar, kent devleti ya da polis gibi bir ifade kullanmamaktadırlar. Frigler'in bir arada buldukları merkezler için, kent denmekte olsa da, daha çok kullanılan isim "merkez" ya da "yerleşim" dir. Önemli Frig merkezlerine, kral isimleri verilmiştir.

Gordion'un el değiştirmesinden sonra bile, Roller'a göre (1991), Frig halkının dinsel inanış biçimlerinde Helenistik dönem de dahil olmak üzere, hiç ya da az değişim yaşanmıştır. Değişim konusunda, benzer bir görüşü Thonemann (2013) da ileri sürerken, İ. Ö. IX. – VII. yy. Frigya idaresini, baskın bir güç olsa da, devlet ya da ön-devlet olarak tanımlar, Daskyleion'un da içlerinde bulunduğu bazı merkezlerde, Akhamenid döneminde kaybolan, uzmanlaşma ve yönetici seçkinliğin de toplum yapısı içerisinde belirgin bir ağırlığı bulunduğunu belirtilmektedir. Akhamenid döneminde Frigler kendi siyasal yaşam biçimlerini terk ederek, belli bir bölge üzerinde, aynı dili dil kullanan, kendilerine özgü bir inanış biçimine ve geleneklere sahip bir halk haline gelmişlerdir (Thonemann, 2013).

Lidya, Frigya ile sınır olmakla birlikte, İyonya ile de komşudur. Sardis'ten yönetilen bir krallıktır. Kimer istilaları sırasında kent düşmemiştir. Lidya hakkındaki bilgilerimiz, Frigya'dakinden daha çoktur. Dönemin klasik bir idare türü olan krallık burada da geçerliken, seçkinler de idarede yer almaktadırlar. Lidya Krallığı'nda bir kraliyet teşkilatı olduğu Herodotos'un anlatısıyla günümüzde de bilinmektedir.

Krallıktaki seçkinler de krala bağlı kişilerdir. Ekonomik yönden uzmanlaşmış (Şenel, 1995) bir toplumdur.

Konuşulan Diller

Birbirlerinden esinlendikleri bilinen Demir Çağı Anadolu uygarlıklarının kullandıkları alfabelerinin her biri başka bir konuşma diline aittir: Grekçe, Frigce ve Lidce gibi. Akhamenidler'le birlikte bu dillerden Frigce'nin yazılı metinler halindeki kalıntıları tamamen bitmemekle birlikte, azalmış, Grek ve Lid dilleriyse yazılı metinlerde varlıklarını devam ettirmişlerdir (Thonemann, 2013). Bölgede konuşulan dillerse yerel dillerdir: Dahmardeh ve Limaee (2015), farklı kültürleri idaresine dahil eden Akhamenidler'in çoğu seçkininin de anadilleri dışında yerel bir dil konuştuklarını belirtmektedirler. Bu görüşün aksini destekleyen bir veri bu çalışma tarafından bulunamamıştır: yerel halkla ya da yerel seçkinlerle Akhamenid idarecileri arasında geçen karşılıklı konuşmalarda da Herodotos'un (çev. 2020), Ksenopon'un (çev. 1999) aktardıklarına göre çeviri işi yapan özel bir kişiden bahsedilmemektedir.

Littmann da (akt. Cook, 1917), Sardis'te, resmi dilleri Aramice olan Akhamenid varlığına rağmen herkesin konuştuğu dilin Lidce olma ihtimalinin büyük olduğunu ve Aramice'nin konuşma dili olarak kullanılmamış olduğunu (yapay bir dil olduğunu) ileri sürmektedir. Diğer taraftan Akhamenid döneminin sonlarına ait Aramice - Grekçe mezar yazıları Daskyleion'un da dahil olduğu Akhamenid idaresindeki bölgelerde bulunmuştur (Cross, 1966). Ancak bu bölgede, Aramice'nin yaygın olarak konuşulduğunu desteklemekten uzaktır.

Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi, çalışma, kullanılan dilin inceliklerini çözümleyebilmekten uzaktır. Yine de özetle, bölgede kullanılan Aramice, satrapların idaresine duyulan saygıyı ve bu idareye bağlılığı ifade etmek için daha çok yerel seçkinler tarafından kullanılmış olabilir. Daskyleion'daki yerellerin, kendi konuşma dillerini, yazılı metinlerde ya da mezar taşlarında kullanması da Akhamenidler'in idare anlayışının yerel çeşitliliği desteklediği, çeşitliliğe izin verdiği görüşleriyle uyusmaktadır.

Eğitim ve Kültür

Bölgedeki toplumsal hayat, aile ve çocukların eğitimi konularının da araştırılacağı bölümde, çoğunlukla arkayık ve klasik dönem metinlerinden

yararlanılacaktır. Arkeolojik veriler de bu bölümde yer alan verileri desteklediği ölçüde kullanılacaktır.

Daskyleion Satraplığı'nda Toplumsal Yaşam

Daskyleion Satraplığı'nın, birden fazla kenti ve yine birden fazla kültürel bölgeyi kontrol edebilecek bir yerleşim yerinde kurulmuş olduğu bir önceki bölümde incelenmişti. Frig, Lidya, Grek ve Pers kültürlerinin hepsinin yer aldığı satraplıkta, günlük yaşamı şekillendiren de yine bu yerel kültürler olarak kalmışlardır. Toplumun tamamını ilgilendiren konularsa, diğer bir deyişle toplumsal yaşam, iki ana başlık altında incelenebilir: İdarenin talepleri ve kültürden kaynaklananlar.

İdarenin Talepleri

İdarenin talepleri askerlik ve vergi başlıklı konular içerisinde yer almaktadır. Akhamenidler'in idaresi altındaki hemen her yerde bu iki talep, yerel halk tarafından karşılanmakta ve bölgelere göre birtakım farklılıklar göstermektedir.

Askerlik. Akhamenidler, Anadolu'da dahil olmak üzere, birçok ülkeyi savaşla ele geçirmişlerdir. Bu durumun, ele geçirilen ülkelerin bazı seçkinleri tarafından hoş karşılanmadığı daha önce de belirtildiği gibi bu durum Akhamenidler için bazı sorunları ve bunları çözmeye yönelik önlemler geliştirmelerini de beraberinde getirmiştir. Bunlardan bir tanesi de asker gücünü belli bir seviyede tutmak zorunluluğudur.

Dönemin anlayışında parayla tutulan askerler önemli bir yer alıyor olsa da, yerel halktan da zorunlu olarak toplanan erkeklerin oluşturduğu askerler de bulunmaktadır (Ksenophon, çev. 1999; Weinberg, 1999). Ksenophon, İ. Ö. 390'lı yıllarda, Parnabazos'un Daskyleion'daki ön karakollarına yerel askerleri yerleştirdiğini, ki bunlar Misyalılar'dır, belirtmektedir (Ksenophon, çev. 1999). Bu askerlerin diğer paralı ya da uzman askerlere göre, eğitimsiz ya da tecrübesiz oldukları da düşünülebilir. Çalışmada, yerel halktan temin edilen bu askerlerin, sadece savaş zamanlarında mı yoksa sürekli mi bu işle meşgul oldukları ve karşılığında bir gelir elde edip etmedikleriyle ilgili daha fazla bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak her iki durumda da (olağanüstü ve sürekli), yerel halktan asker alınması olağan bir durum görünümündedir.

Yabancı bir imparatorluk idaresinin yerel halk kaynaklarını da kullanarak uyguladığı bu savunma politikası, yerel halkın bu idare ya da diğer yabancı bir idare olan

Atina hakkındaki düşüncelerini önemli ölçüde ve olumsuz etkilemiştir. Bunlara karşı gelişen tepkilerdeki bir diğer kırılmanın, buradan kaynaklanmış olması muhtemeldir. Thukidides (çev. 1900), Atina'nın liderlik yaptığı, Akhamenidler'e karşı kurulan Delos Birliği için bile olsa (Atina'nın baskıcı olduğu bir dönem), askerlik yapması gereken büyük bir çoğunluğun, "bu işi yapmaktan ve evlerinden uzakta olmaktan hoşlanmadıklarından" bahsetmektedir.

Yine de, Ksenepon (çev. 1999), Bitinyalılar'ın, Parnabazos'la çok defa savaşmış olduklarını aktarmaktayken, bundan daha önce, İ. Ö. IV. yy. sonlarında Astakos'ta kurulan, ancak hakkındaki bilgilerimizin sınırlı olduğu Bitinya Krallığı ve öncesindeki Delos Birliği, Akhamenid idaresinin bu bölgede de pek de istenmediği sonucunu gösteren verilerdendir.

Vergi. Diğer taraftan, geçimle ilişkili konuların başında gelen vergi, toplumun tamamını ilgilendirmektedir. Büyük Kralı'nın tek monark olduğu bu yapıda vergi kamusal ihtiyaçların karşılanmasında ne ölçüde kullanılmıştır, belirlenmesi zor görünmektedir. Daha çok, Kral Yolu'nun daha güvenli hale getirilmesi gibi (Şenel, 1996) ve idarede yer alan seçkinlere, paralı askerlere ödenmesi gibi savunma, iletişim ve idare gibi departmanların önceliği olduğu düşünülebilir. Ödenmesi zorunlu olan bu vergilerin toplanmasında, Büyük Kral, satraplarını görevlendirmiştir. Vergiler doğrudan Büyük Kral'ın parasıdır.

Herodotos (çev. 2020), imparatorluktaki çeşitli bölgelerin ödediği vergileri sıralarken bu vergilerin zaman zaman ürün olarak verildiğini, Darius zamanındaysa vergi ödeme türlerinin daha kesin belirlendiğini aktarmaktadır. Büyük kısmı gümüş ya da altın cinsinden ödenen vergilerin, Batı Anadolu'daki bölgelerin hemen hepsinden benzer miktarda alındığı (350 – 500 birim = gümüş talant) ve bu bölgelerdeki ödemenin, imparatorluğun diğer bölgelerinin ödediği genel vergi miktarına göre orta seviyelere denk geldiği söylenebilir.

Ksenepon, Socrates'in, Kritobulos'la yaptığı karşılıklı konuşmalarda, bu ikilinin, ülkenin savunması kadar tarımsal üretimin de Akhamenidler tarafından önemsenmiş, hatta bu ikisi için de halkın "zorlanmış" olması gerektiği sonucuna ulaştıklarını, aktarmaktadır (akt. Strauss, 1998). Akhamenidler'in üretimin sürekliliği için genel bir tavır geliştirdiklerini söylemek mümkündür, buna göre: köylülerin, üretmesi için desteklenmeleri gerektiği anlayışını Medler gibi Akhamenidler'de benimsemiştir (Briant, 1985). Çiftbozan benzeri özel bir vergi olup olmadığına, çalışmada

ulaşılamamış olsa da, Dusinberre (2013), köylülerden alınan verginin, gerçek hasat ve beklenen hasat arasındaki bir hesaplamayla belirlendiğini belirtmektedir.

Herodotos'un (çev. 2020), "Darius'un yıllık geliri" diye ifade ettiği, vergi toplamı, her yıl diye, düşünülecek olursa, yerellerin tarım üretiminden ve diğer üretimden ödedikleri yıllık verginin değişmediği ve az ürün elde edilen yıllarda da aynı miktarın ödendiği görülür. Bu nedenle, vergi yükü, yerel tarım üreticileri üzerine ağır bir sorumluluk yüklemiş görünmektedir.

Askerlik ve vergi sorumlulukları, Akhamenid İmparatorluğu'ndaki, daha çok köylerde yaşayan yerel halkın, daha çok imparatorluğa bağımlı hale gelmesi ve daha az boş zamana sahip olmaları gibi sonuçları da beraberinde getirdiği söylenebilir ve bu nedenle de bu kesim, dezavantajlı bir grup oluşturmuştur. Daha önceki idarelerde de bulunan bu kesim dışında, vergi sorumluluklarını yerine rahatlıkla getirebilenler için, boş zamanın etkin kullanımından kaynaklanan daha farklı geçim biçimleri ve meslek imkanları bulunabilmektedir.

Eğitim ve Toplumsal Düzen

Daskyleion Bölgesi'nin yerel halkının birbirlerinden farklı dillere ve kültürlere sahip, farklı uyruklardan oluştuğuna bir önceki bölümde değinilmişti. Bu yerel halklardan en kalabalık nüfusa sahip olduğu tahmin edilebilen Frigler'in ve Grekler'in birarada yaşadıkları bölgelerin çoğunlukla kentler olduğu çıkarılabilir (Bakır, 2003). Bu kentlerde ekonomideki uzmanlaşmanın getirdiği ve toplumsal yaşamın sürmesini sağlayan belli becerilerin aktarılmasının yanı sıra, Frig toplumu özelinde toplumsal rollerin belirlenmesini (yaş ve cinsiyet gibi) ve aktarılmasını sağlayan toplumsallaşma süreci aile içerisinde başlamaktadır (Doğan, 2020).

Ailenin bu özelliği, Frigler'deki eğitim geleneğinin bir bölümünde ailenin toplumsal kuralları aktarma görevine sahip olduğunu göstermektedir. Bu aynı zamanda da ailenin toplumsal konumunu da güçlendiren bir durumdur. Ancak Frig, Grek ve diğer toplumların çoğunlukla birarada yaşadığı Daskyleion Bölgesi'ndeki Akhamenid idaresi bu dönemde bir biçimde kendi idare anlayışına uygun temsilcilere sahip olduğu için bu durumun temel bazı değişikliklere neden olduğu söylenebilir. Buna göre eski durumda bu toplum düzenine uygun bir toplumsal kurallar bütünüünün en alttan, en üste doğru kurumsallaşmış olması mümkünken, Akhamenid idaresi sırasında en üst basamaktaki temsilci değiştiği için, ya da toplumun "organizasyonunu" (Doğan, 2020), sağlayan basamak değiştiği için, toplumsal yaşamın düzeni de değişmiş olur dolayısıyla eğitimin

konusu ve ailenin güçlü toplumsal konumu da. Bu nedenle de kültürün içerisine yerleşmiş ve onun bir “fonksiyonu” olan eğitimden bahsetmek, diğer bir deyişle kültürü vurgulamak, kültürün toplumsal yaşamda daha hareketli ve köklü bir gelenek temsili olması yönünden daha gerekli görülebilir.

Kültürün Toplumsal Yaşamdaki Varlığı

Toplum, kültürü; çoğu zaman tüm yaşamı çevreleyen geçim biçimlerini, uygarlık ürünlerini ve bunlarla ilişkili değerleri bir araya getirmektedir. Kent, köy gibi büyük ve ev, pazar (agora) gibi küçük mekanlar toplumsal yaşamın üretildiği ve korunduğu fiziksel ortamlardır (Althusser, 1994).

Akhamenidler’in denetim ve idare gibi konulardaki yönlendirici tavrına karşın, bölge kendi uygar toplumsal yaşayış biçimlerini korumada kısmen başarılı olmuştur. Nüfusun, uyruk ve kültür yönünden tam anlamıyla benzeşik bir yapısı olmadığı Daskyleion Satraplığı’nın, mitsel düşünce ve kamu düzenine bağlı yaşam biçimleri, toplum yaşamının idarece yönlendirilen sahaları dışında kalan, görece otonomiye sahip ve değişken unsurlarıdır. Toplumsal yaşamın sürekliliğinin sağlanabilmesi için gerek duyulan bu sahalar, genel anlamda “genç kuşaklara” aktarılabilir (Durkheim, 2016) öğrenilebilir, uygulanması da toplumca beklenir.

Daskyleion Satraplığı’ndaki toplumsal yaşamın, değerlerin genç kuşaklara aktarımı, çoğunlukla yasa ve sözlü kültür ürünleri aracılığıyla gerçekleşmekteydi. Bu iki ana başlık altında da yer alabilecek dinsel düşünce hem yasalarda, hem de sözlü kültür ürünleri olan mit ve hikayelerde yer bulmuştur. Bu düşünce biçimi, sembol olarak, sanat - benzeri diğer maddi üretimlerde de temsil edilmektedir. Bu nedenle satraplıkta aktarılan hemen her parça, az ya da çok bu düşünce türüyle ilişkilendirilebilir.

Diğer taraftan Grek Dünyası’nda klasik çağda eğitim, kendisinden önceki dönemlerden devraldığı, aristokrasi için gerekli olma özelliğini taşımaya devam etmiştir (Marrou, 1964). Öğretmenin, öğretim masraflarını karşılayabilecek az sayıda aile bu konuyla ilgilenebilmektedir. Klasik ve Arkayik Çağlarda, parasız ve genel bir öğrenim yoktur, bu nedenle bu ihtiyacı karşılayacak okul da yoktur. Sofist gelenek ve Sokratikler’in tartışmalarıysa sonraki zamanlarda Grek eğitiminin kurumsallaşmasında önemli yapı taşlarındandır (Marrou, 1964).

Seçkinlerin eğitilmesi sadece Grekler’in değil, Akhamenidler’in de önem verdiği konuların başındadır. Persler için eğitim öncelikli olarak “ortak iyi” için geliştirilmiş hukuk kurallarının ceza ve ödülleriyle verilmektedir (Xenophon, çev. 2001). Persler,

çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar geçen sürede, dileyen ailelerin çocuklarının eğitimini istemesi koşuluyla, eğitim almalarını, hukuk, otoriteye itaat ve silah kullanımı gibi konularda eğitilmelerini, okullarda sağlamışlardır (Xenophon, çev. 2001). Frigler'deyse, "eski devirlerde" rahip-kralların idarede oldukları Strabon (çev. 2018) tarafından aktarılmaktadır. Diğer taraftan, inançlarını doğadan esinlenerek geliştirmiş olan Frigler'de "Ana Tanrıça tabiatın bizzat kendisidir" ve "en prestijli" meslek grubu mensupları içerisine rahipler de girmektedir (Doğan, 2020). Bu nedenle bu kültürün daha dünyasal olduğu düşünülebilir ancak tüm dinsel düşünüş örneklerinde olduğu gibi kendisini bir ana tanrıçada biçimlendiren bir mitin mevcut olduğu da söylenebilir. Bu, Frigler'de daha "dinsel" bir dünya olduğunu göstermekteyken, Marrou (1964), Grekler'in seçkinleri eğitmede, "dünyasal" olduklarını belirtmektedir.

Yasalar Aracılığıyla Aktarım

Atina devleti ve polis diye isimlendirilen kent devletleri, kamu düzenini yasalarla sağlanmaktadır. Stephan Todd'a göre en azından Atina toplumu, onun yasalarından bağımsız değerlendirilemez, yasalar ise, onları yaptığı varsayılan kişilerden ayrı değerlendirilmez (akt. Too, 2001). Atina devletinde, yasalar kişileştirilmiştir, yasalar, öğretmen diye isimlendirdikleri güçlü figürlerin gerçek isimleriyle beraber anılmıştır. Atina'da bu isim Solon'dur ve kentin yasaları bu isimle anılmıştır. Kentlerin yasaları yorumlanırken, uygulanırken din de referans alınmıştır (Too, 2001).

Bu yasalar Atina toplumunu Too'ya göre (2001) türlü derecelerde koşullandıran hukuk düzeninin önemli parçalarıdır. Ancak bu hukuk düzeni içerisinde toplum da kural koyucudur. Bu türden toplumsallık İ. Ö. V. yy. da tragediyaların durumuyla açıklanabilir: McNeil'e göre (1998) Tragedya, Atina kent devletinde İ. Ö. 400'lü yıllardan önce "yaratıcı ve özgür bir tarzda yazılmakta ve sahnelenmektedir". Bu tarihlerden itibaren tragedya yazarları toplumsal baskılardan kurtulmak için çaba göstermiştir. Bu nedenle daha sonraları, tragedyanın görevini felsefe devralmıştır.

Polisin yasalarla kurduğu bu sınırlayıcı tavır, toplumsal yaşamın dolaysız gözetlendiği agoralarda da geçerlidir. Pazar denetçiliği yapan agora-nomoslar, pazardaki her tür yasa, ahlak dışı davranışa ceza kesme yetkisi olan kolluk kuvvetleriydiler (Tekin, 2018 ve 2019). Kolluk kuvvetlerinin takip ettiği yasalar her polisin kendi bağımsızlığı içerisinde kurgulanmıştır uyulmaması durumunda yaptırımını bulunmaktadır, bu nedenle belli davranış biçimlerinin öğrenilmesiyle sonuçlanmaktadır.

Kültler ve İnanış

Grek dünyasının pek çok yerleşiminde söylenen, sergilenen tragedyalar başlangıçta Dionisos'a adanan şarkılarken özellikle Atina'da farklı bir estetik anlayışla işlenmeye başlamış, Dionisos şenliklerinde yer almaya devam etmiştir. Nietzsche'ye (çev. 2019) göre de, tragedya, Dionisosçu şarkıların, yazılı hale geldikten sonraki haliydi. Şenliklerse "kamusal tapınma eylemleri" olduğu için tüm erkek yurttaşların parasız izlemesine açıktı (McNeill, 1998). Grekler'in kutsal şölenleri çoğunlukla o inanış için kutsal sayılan şehirlerde yapılırken, bu kentte oldukça aşırı bir kalabalığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kotsori, 2019). Frig kültüründe de kutsal sayılan kentler bulunmaktadır: Pesinus (Ballıhisar) hem ticaret yönüyle hem de kutsallığıyla tanınmaktadır (Strabon, çev. 2018).

Strabon (çev. 2018), Kyzikos ve çevresindeyse çoğunlukla, Ephoros'un (İ. Ö. IV yy.) aktardığına dayanarak Apollon'a "özel bir onur verildiğini", bu görüşe pek katılmıyor gibi olsa da belirtmektedir. Kyzikos'un da dahil olduğu Frig bölgelerinde bunun yanısıra Kore başta olmak üzere, Kibele'ye de (Hasluck, 1910) inanılmaktaydı. Daskyleion kentinde de, Frigce mezar taşları, Kibele ve Zerdüşt dinlerine ait kalıntılar bulunmuştur ve Frigler'in burada Helenistik döneme kadar yaşadıkları tespit edilmiştir (Bakır, 2003).

Belli dönemlerde, büyük kalabalıkların ziyaret ettikleri kutsal sayılan kentler aynı zamanda da ziyaret eden insanlar tarafından, bu kentlerin üne sahip olmasına neden olmuştur. Bu iki yönden önemlidir: kenti ziyaret eden sayısındaki artış ve dinsel inançların etkili bir yolla temsil edilmesi. Belli bir kültüre ait olanın kendisini diğerinden ayrı değerlendirmesini de sağlayan kimlik, kutsal sayılan bu kentlerin varlığıyla aynı zamanda belli bir aidiyetin temsili olmaktadır. Dolayısıyla buna ait olan kendisini, diğerlerinden kolayca ayırabilmektedir. Bu farklılaşma, sadece dinsel alana dahil gibi görünmekte olsa da aslında tüm toplumsal yaşamı, cinsiyet, yaş gibi doğal farklılıklar üzerinden, bu kutsallığa uygun biçimde yeniden üretmektedir.

Akhamenidler'de, Anadolu'da, kendi kimliklerini diğerlerinden ayırma çabasını göstermişlerdir. Daskyleion'da kendi saraylarını inşa etme, kendi dinlerini sadece kendilerinin anlayabileceği biçimde, sembolik işaretlemeleri de kullanarak aktarma ve yaşama bu yönde ve kendiliğinden gelişen bir ayrılma, seçilme çabasını göstermektedir. Bu durum yaşayanlar arasında belli bir farklılaşmayı, ayrışmayı bereberinde getirmiş olsa da, sonuç olarak üstünlük tartışmalarına da yol açmış olmalıdır.

Yazının Toplumsal Yaşamda Varlığı

Yazının kullanımına daha önce de, Bölüm 1’de değinildiği gibi, yazıtlar ve kroniklerin tuttukları kayıtlar Akhamenidler tarafından idarenin güçlü taraflarını göstermekte ve yine Akhamenidler’in kendi dünya görüşlerini, güzellmelerle, yansıtmaktadır, Akhamenidler, yazıyı ve hatta görseelliği, kendi düşüncelerinin belli bir üslup içerisinde yansıtılmasında da bir araç olarak görmüş olmalıdırlar.

Zerdüş dininin etkin olduğu Akhamenidler’de, Avesta’nın yazılı hale getirilerek, kaynak olarak varlık gösterdiği tarihler hemen hemen Kiros’un Persler içerisindeki önderliği ele geçirdiği döneme denktir (Herzfeld, 1947; Yıldırım, 2015). Akhamenid kralları için, onların egemen olmalarını sağlayan güç Ahuramazda’dır (transk. King ve Thompson, 1948). Toplumsal yaşamlarını, yasalarını, ekonomilerini, bilimlerini ve eğitimi Ahuramazda’ya göre düzenleyen Persler (Herzfeld, 1947), egemenliklerini de bu ilahi güce dayandırmaktadırlar.

Akhamenidler kendi idareleri için gerekli gördükleri konularda yazının kullanımını önemsemişlerdir. Posta teşkilatı idarenin bir gereksinimi olarak güçlendirilmiştir (Şenel, 1996). Karyandalı Skaylaks, Darius tarafından, coğrafi keşifler yapması için görevlendirilmiş (Mansel, 2014), tuttuğu kayıtlar sonraları da kullanılmıştır.

Yazılı kültürün daha çok seçkinler kullanılması ve idare için sağladığı kolaylıklar dönem için sıra dışı bir durum değildir. Grekler’de, daha çok toplumun yukarı tabakalarında gerekli olabilecek türden donanıma (Marrou, 1964), bağlı gelişen öğrenme süreci birikimli bir ilerlemeyi de beraberinde getirmektedir. İnsanların bilgiye ulaşmak için gerçekleştirdikleri araştırmanın bir sonucu olarak bu kayıt tutma işi, bilgiye ulaşmak için gerek görülen basamaklardan biri olarak incelenen dönemin seçkinleri tarafından da önemsenmiştir. Bu yöndeki bir gelişme Aulus Gellius tarafından aktarılmıştır: Özgür sanatlarla ilgili yazılı metinlerin bir araya toplanması Atina Tiranı Peisistratos tarafından gerçekleştirilmiştir, ilk kütüphane diye nitelendirilen ve okumaları için halka açılan, daha sonra Akhamenid Kserkses tarafından İran’a götürülen bir koleksiyondur (akt. Too, 2010).

Buna göre, yazının kullanımında iki farklı amaç ortaya çıkmaktadır: idari ve entelektüel. Bu amaçlardan ilkinin gerçekleştirme çabaları hemen her eski çağ uygarlığında karşılaşılmaktadır. Goody ve Watt 1963 yılındaki çalışmalarında yazı sayesinde insanların kelimeler üzerinde düşünebildiklerini, konuşmadaki karmaşadan kurtulmayı başardıklarını ileri sürerken, bilimsel düşüncenin (logic) gelişimini, yazının bu fonksiyonuna bağlamaktadırlar (akt. Goody, 1973). Eleştiriye açık olan yazı,

uygarlığın belli bir çizgide ilerlemesini sağlamaktayken, belirsizlik içerisindeki doğa durumunu düzenleyen toplumun, karmaşıklaşan ilişkileri sonrası, egemenler de dahil olmak üzere her sınıfı ve bireyi, meşru nedenlerle, sorumlu hale getirmekte, herkesi, belli sınırlar içerisinde konumlandırmaktadır. İkinci kayıt türüyse, mevcut bilgidan şüphe duyanlarca, bilginin eleştirisi ve birikimi amaçlanarak kullanılmıştır. Diğer bir deyişle bilgi yazı aracılığıyla düzenli hale getirilmiştir. Dolayısıyla bireye ve de topluma ulaşması amaçlanan, doğal durumun düzenlenmesine dayanan, bu nedenle de ilerlemeyi gözetan, ilki toplumsal yaşamı düzenlemek üzere kullanılmış yazının her iki amacı da öğrenme gerektirmektedir.

Sözlü Gelenek

Yazının kullanılmaya başladığı dönemlerde ve sonrasında da, sözlü geleneğin ortadan kalktığını söyleyemeyeceğimiz gibi, Akhamenid döneminin de en yaygın iletişim biçiminin sözlü olduğunu tahmin edebiliyoruz. Daha önce de değinildiği gibi Homeros Destanları yazıya geçirilmeden önce, bir uzmanlık olarak rapsodların ya da “Homerosoğullarının” ezberlemesiyle (Şenel, 1996), varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Rapsodlar, çocukluktan itibaren destanları ezberlemeye başlamakta ve gençliklerinde de bu destanlar üzerine çalışmaktadırlar (Laurie, 1894). Aynı zamanda da ulusal bir kimliğin oluşmasına (Laurie, 1894, Doğan, 2012b), öncülük eden bu destanlar dışında, dönemden kalma şarkı, hikaye, fabl gibi sözlü kültür ürünleri bulunmaktadır. Diğer bir sözlü gelenek, öğretmen – öğrenci ilişkisinde görülmektedir. Bu gelenek farklı bir hal alarak sofistleri etkilemiştir.

Ong’a göre sözlü kültürde, ürünlerin kaybolmaması için uyak, kalıplaşmış anlatım, ritim gibi anlatımın akılda kalmasını kolaylaştıracak yöntemler kullanılmıştır (akt. Köker, 2010). Detienne’e göre de (2012) bu teknikler kullanılmıştır ve “manzum sözün” ezberlenmesi ya da hafıza, sözlü kültürün yaygın olduğu dönemlerde Grek dinsel inanışında yeri olan varlıklar tarafından anlatıcıya bahşedilmiştir. Bu nedenle, sözün anlatıcının ya da şairin hafızasından tekrar söylenmesi, “gerçekliğin kendisi olan dini – sembolik bir dünya inşa eder” (Detienne, 2012).

Kütahya’da ya da Trakya’da doğmuş olduğu düşünülen ancak hakkında kesin bilgiler olmayan Aisopos’un, İ. Ö. VI. yy. da yaşadığı düşünülmektedir (Çokona, 2013). Aisopos’un, anlatıcısı olduğu eserlerin derlemesini Atinalı Demetrios İ. Ö. IV. yy. da gerçekleştirmiştir ancak eser günümüze ulaşamamıştır (Çokona, 2015; Provenzo, 1976). Fabllar tek elden çıkmamıştır ve Aisopos fablları kendi türünün ilk örneği değildir

(Provenzo, 1976). Ancak bu fablların en önemli özelliği Aisopos'un anlatımındadır: manzum biçimi kullanılmamıştır (Çokona, 2015).

Fabllar genellikle, öğretici bir sonuç ortaya koymaktadır ve aslında anlatının dinleyicinin yaşamındaki benzer durumlarla da ilişki kurarak, dinleyicinin çevresindeki duruma eleştirel bakabilmesini sağlar (Provenzo, 1976). Sözlü gelenek içerisinde anlatılmış olsa da, daha dünyasal olduğunu gördüğümüz bu gelenekteki hikayelerde genellikle hayvanlar konuşturulmuş, insan - hayvan, insan – doğaüstü güçler arasında geçen hikayeler de bu literatürde yer almıştır.

Marrou (1964) seçkinlerin eğitiminin dünyasal özellikler de taşıdığını ve öğretmen – öğrenci ilişkisiyle gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu nedenle de özelleşmiş, uzmanlaşmış bir eğitim anlayışının varlığı Arkayık ve Klasik Dönem Anadolu'sundaki seçkinlerin, bildikleri ve tercih ettikleri eğitim türüydü. Bu tür eğitim Atina'nın İ. Ö. V. yy. da kendi egemenliğini genişlettiği zamanlarda, sofistler aracılığıyla, daha yaygın bir hal aldı. Ağaoğulları'na göre (2013) sofistler yurttaşların değişen koşullara uyum sağlamak için başvurdukları öğretmenler olmuşlardır.

Sofistlerin tartışmaları, izleyicilere de ücret karşılığı açık bir çeşit gösteriydi ve “ünlü bir sofistin bir kente gelmiş büyük bir olay” olarak değerlendirilmekteydi (Huizinga, 2013). Daskyleion Satraplığı'nın sınırları içerisinde de bulunan birçok kent ya dışarıya öğrenci, filozof göndermiş ya kendi sınırlarına giren sofistleri ağırlamıştır. Bu filozoflardan bilinen bazıları Diogenes Laertios tarafından aktarılmıştır. Geometri çalışmış olduğunu anlaşılan Frigyalı Euphorbos, Kyzikoslu Neanthes ve Platon'un öğrencileri yine Kyzikoslu Timolaos, Lapsekili (Lampsakos) Euaion, Kalkedonlu Ksenokrates, ki bu sonuncusu Akademi'nin başına da geçmiştir ve aslen Kalkedonlu olmayan Timon, Helenistik Dönem'de yaşamış ve bu kente gelerek sofistlik yapmıştır, çalışmanın isimlerine ulaşabildiği bu satraplık bölgesinden yetişmişmiş filozof ya da sofist, önemli isimlerdir (Laertios, çev. 2019). Yine Kalkedon'lu Trasymakhos ve Lapsekili Metrodoros İ. Ö. V. yy. sofistlerindedir (Wikipedia, 2020). Bunların yanına yine satraplığın kontrol sahası içine girebilecek Heraklealı (Kdz. Ereğli), önce Akademi'nin öğrencisi sonra da Aristoteles'in öğrencisi olan Herakleides de eklenebilir (Laertios, çev. 2019). Laertios yine Kalkedonlu, Bizantionlu ve Bitinyalı olmak üzere üç farklı Demetrios'tan bahseder. Bu son gruptakilerin Helenistik Dönem'de yaşamış oldukları düşünülmektedir. En başta bahsedilen Helenistik Dönem'in tarihçisi Kyzikoslu Neanthes ve Roma döneminde yaşamış Bitinyalı Arrianos bu bölgedeki ve daha genel bir tanımla Anadolu'daki tarih yazımı geleneğini sürdüren önemli isimlerdir.

Zaman içerisinde bilgi birikiminin artmasıyla ve yazının daha fazla ve daha farklı amaçlar için ve de daha yaygın kullanılmasıyla söz - yazı arasındaki bir tür rekabet açığa vurulmuştur. Sözlü geleneğe ve kişiler arası ilişkilere daha fazla yer veren Akhamenidler, bu durumdan en olumsuz etkilenen taraf haline dönüşmüş görünmektedirler. Daha dünyasal bir öğrenim geleneğinin ortaya çıkması ve düşünme biçiminin de uygulamadaki sorunları çözmeye üzerine gelişim göstermesi Akhamenidler'in Klasik Dönem'den kalma siyasal anlayışına da rakip hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak zaten kaygan bir zeminde duran ve ilk zamanlarında da olumsuz tepkilerle karşılaşmış imparatorluğun en azından yeni gelişen tepkiler ve karşıt görüşler karşısında yeni bir egemenlik biçimini öne süremediği anlaşılmaktadır.

Satraplıktaki yerel halk arasındaysa, kendilerini siyasal ve toplumsal yönlerden etkileyen konularla ilgili, uzmanlaşmamış olsa da, bir entelektüel ilginin ve dikkatin ortaya çıktığı görülmektedir. Huizinga'nın (2013) sofistleri ünlü "atletlere" benzetmesi, bilginin ve bunun kullanımının halk arasındaki değerinin ya da popülerliğinin büyük ölçüde arttığını göstermektedir. Bu gelişmeler, İ. Ö. V. yy. da gerçekleşirken, dönem olarak da Delos Birliği'nin kurulmasına denktir.

Beden Problemi

Foucault'a göre (2003), dönemden bağımsız yapılmış bir değerlendirme olsa da eğitim konusunda, seçkin ve burjuva aileler tarafından "sorun" edilen konu, "çocuk ve yeniyetmelerin cinsel etkinlikleriydi". Bu sorun Grekler tarafından da ilgi çekici bulunmuş olabilir. Marrou'ya (1964) göre, daha erken dönemlerde, Grekler'in toplumsal yaşamlarında kabul ettikleri türden bir aşkın öğrenilmesi gerekliydi ve hatta Platon'a göre "aşkın amacı eğitmektir". Bu da daha dünyasal bir öğrenmeyi gerekli hale getirmekteydi. Foucault'a göre (2003) Grekler'de cinsel etkinlik ya da duyu sorun haline getirilmezken, sorun, davranış ve ölçülülüktü. Grekler için cinsel haz yapıcıydı: insan türünün devamı için doğanın verdiği en büyük güç olduğu için. Haz, aynı zamanda da aşırılığa yönlendiren çok güçlü bir duyuydu ve diğer canlılarla ortak olduğu için daha az değerliydi (Foucault, 2003). Grekler "nasıl haz duyulması" gerektiğini sorunsallaştırarak, sporsal, bedensel "talimin, idmanın" (spor amacı dışında da) gerekli olduğunu bu nedenle de yapılması gerektiğini düşünmüşlerdir, Platon'a göre, "mathesis (öğrenme) bir idmana dayandırılmalıdır ve ancak bu sayede arzulara, hazlara karşı gelinebilir" (akt. Foucault, 2003).

Sistemli Bilgi Edinmeye Yönelik Çabalar

Aynı dönemlerde İyonya'daysa doğa üzerine düşünme, birbiri ardına ya da benzer zamanlarda yaşamış filozoflarca belli bir düzene koyulmaktaydı. Artık mitlerin doğa açıklamaları kısmen yetersizdi, başka bir düşünüş sistemine gerek duyulmaktaydı. Mitlerin yetersiz görünmesi büyük ölçüde baskıcı bir yapının varlığını göstermektedir. Bu durum İyonya için, başlangıçta İ. Ö. VI. yy. daki Lidya idaresinin daha sonralarıysa, onların yerine geçen Akhamenid idaresinin bir sonucu olmalıdır. Atina'da, İ. Ö. 594'te Solon Reformları'nı gerektiren sorun ise, idarenin yurttaşlar karşısında takındığı keyfi tutumdu (Ağaoğulları, 2013).

Tales ve Herodotos iki farklı disiplin üzerine düşünmüş olsalar da bu yeni düşünüş sisteminin Anadolu'da kullanılmaya başlamasının ilk örnekleridirler. Pratik sorunlara yönelmişlerdir, açıklamaları, önerileri dünyasal ve yaşamsal temalarladır. Doğa üzerine düşünme Leukkipos ve Demokritos'la, atomculuğun sistemleştirildiği ya da detaylandırıldığı bir noktaya ulaşmıştır (Denkel, 2011). Tarihçi Herodotos'un anlatısı içerisindeyse coğrafya, kültür, politika ve nüfus gibi ayrımları gözetmiştir. Kendisi ve ardılları günümüz tarihçiliği, sosyolojisi gibi disiplinler için önemini yitirmemiştir.

İ. Ö. V. yy. sonlarından itibaren Ksenophon, Sokrates ve Platon, eğitimi, toplumun tamamını ilgilendiren bir problem olarak görmeye başlamışlardır. Akhamenid kralı Kiros'un ve genel anlamıyla Persler'in eğitimi Ksenophon'un çalışmasında araştırılmıştır. Platon tarafından aktarılanlara göreyse (çev. 2002), çocukların ve gençlerin eğitimi, toplumun "doğru" biçimlenmesi için üzerine düşünülmesi ve tartışılması gereken bir konudur. Bu tartışmaların sonuç vermesi üzerine yeniden incelendiği Aristoteles'in (çev. 2008) çalıştığı konular içerisinde yer almaktadır.

Roma İmparatorluğu'nun orta dönemlerine gelindiğindeyse eğitim konusu ve tanımları, daha iyi bir eğitimin nasıl olması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktayken daha eski tartışmaların artık bir temel oluşturmuş olduğu görülmektedir. Plutarkos (çev. 1922), eğitimin tanımını yaparken, "özgür" çocuğun geleceğini belirleyen en önemli etkeni çocuğun ailesinin kuruluşuna dayandırmaktadır, çocuğun doğasını belirleyen bu etken, öğrenme, öğrendiğini uygulama ve bunların hepsinin bir arada kullanımıyla bir değer kazanabilir. Eğitim ailede başlarken, çocuğun gelecekteki uzmanlığını, çocuğun kendi ilgisi belirlemelidir.

Akahamenid İmparatorluğu'nun Sorun Olarak Değerlendirilme Nedenleri

İ. Ö. V. yy. başlarında Aiskhylos "Persler" isimli bir oyun yazdı, Anadolu henüz Akhamenid idaresine dahil olmuştu. Akahamenidler'in bir savaşın ardından idaresine aldığı çoğu ülke bu oyunun başlangıç korosunda anılmaktaydı (Aeschylus, çev. 1908). Önceleri kendilerine ait olan bu idareler, gelişmelerin ardından, daha önce kendileri hakkında hiçbir fikir geliştirilmemiş Akhamenidler tarafından yönetilmeye başladı. Başka bir toplumun üyesi olan çoğu dönem insanı için, kendilerine nasıl tepki vereceği belirsiz, yabancı bir kültür, kaygı doğurmakta ve tehdit edici görünmekteydi. Bu nedenle de Persler, dönemin bazı toplumları için gerçekten de bir sorundu.

Değerlendirme

Çalışmanın verileri iki ana başlık altında sınıflandırılabilir. Birincisi, kültürel ve toplumsal yönlerden birbirleriyle benzeşen yerleşim merkezlerinin, genellemeye izin veren karakteristik özellikleri, ikincisiyse, özelde Daskyleion bölgesini ilgilendirmiş ve bu bölgede yaşanmış konulara ilişkin verilerden oluşmaktadır. Verilerin büyük bir bölümü genelleme yapmayı olanaklı hale getirmekle birlikte, toplumlararası dinamik bir iletişimin varlığı bu genellemeleri daha güvenilir hale getirmektedir.

Anadolu'ya İ. Ö. IX. yy. da yönelen göçler yeni bir nüfus yapısı oluşturmuştur. Bu nüfus, birbiriyle etkileşim içerisinde ve kurdukları uygarlıklar ticaret ve değerli mal üretimiyle merkezi bir konum elde etmiştir. Bu uygarlıklar aynı zamanda da ticaret, tarımsal üretim, zenginlik, kutsallık gibi özelliklerinden kaynaklanan önemli ve şöhretli kentleri sınırları içerisinde barındırmışlardır. Bu yönüyle yeni istilacılar ya da imparatorluklar için de ilgi çekici bir durumdadır.

Dönemde, daha çok kent devletleri arasındaki ticarete dayalı ilişkiler hakimdir. Kentler yasalara uymaları koşuluyla, başka kentlerden gelen tüccar ve ticaret gemilerine açtılar. Aynı zamanda belli bir insan dolaşımının da varlığını gösteren bu durum daha sonraki zamanlarda, tüccarların yeni ürünlere ya da daha çok ürüne ihtiyaç duymalarıyla, daha güçlü kentlerin yeni ekonomik kaynaklar aramasına neden olarak, onların yayılmalarını kolaylaştırmış ve coğrafyadaki önemli kaynakların keşfedilmesini beraberinde getirmiştir, rekabet ortaya çıkmıştır. Birikim, denize kıyısı olan kentlerde daha yoğun hale gelmiş ve onların yayılmalarını daha kolay hale getirmiştir.

Kent devletinden daha büyük olan krallıklarsa bu durumu kendilerinin de faydalanabileceği bir düzene koymak için harekete geçmişlerdir. İmparatorluğun kurulmasına kadar geçen sürede coğrafyada bu krallıklardan sadece ikisi (Lidya ve

Akhamenid) birbirine rakipti ve bu krallıklardan birisi (Akhamenidler) bu gelirden pay almayı başarabilmiştir. Diğer taraftan, kentlerin içerisinde bulunduğu idare krizi Anadolu ve Grek anakarasında birbirinden farklı tepkileri ortaya çıkarttı. Bu nedenle bu siyasal krizler sonu savaşa kadar uzanan çok sayıda olumsuzluğu beraberinde getirdi.

Toplumsal yaşamın bu çatışmalardan etkilenmemesi düşünülemezdi. Gruplar siyasal düşüncenin ortaya çıkmasına ve mitsel düşünme biçimleri yerine daha gözle görülen pratik sorunların yerel halkın gündemine girmesine neden oldular. Önceleri tragedyalarda yer alan sorunlar, zaman içerisinde belli bir siyasal atmosferin ortaya çıkmasında büyük rolü olan seçkinler tarafından işlenen konular haline geldi. Bu kesimin büyük bir bölümü tragedyaların yerini alan felsefe disiplinleri içerisinde eğitim almış ve daha sonra da kendi kentlerindeki idare, hukuk ve siyaset konularında çalışmalar yaparak önemli roller üstlenmişlerdir. Bu süreç içerisinde odaklanılan merkez konu yabancı idarecilerle uzlaşmak ya da daha farklı bir konum alarak onlara karşı görüşler geliştirmektir.

Yerel halksa, günlük alışkanlıklarını sürdürmekle beraber, eski alışkanlıklarına yeni maddeler eklemek zorundaydılar. Daha çok idarenin taleplerinden kaynaklanan her tür görev bu kapsam içerisine girmekteydi. İmparatorluğun, kendilerine yönelik yapılacak yatırımlar konusunda bir isteği olmadığı gibi, yerel halkın da bunları talep edebilecek bir bakış açısına sahip olmadığı görülmektedir, bu noktada yerel halkın bakış açısını belirleyen şeylerin özellikle maddi koşullar olduğunu ve diğer tür amaçların seçkinler tarafından aktarılmış olduğu düşünülebilir.

Öğrenim ve eğitim, toplumsal düzende önemi olan ayrıcalıklı yurttaşlar için, onların toplumsal dönüşüm ya da toplumsal diğer gereksinimlere karşılık verebilecek tek güç olmaları ya da buna inanılması nedeniyle, çoğunlukla ancak tamamen değil, seçkin bir yapıdaydı. Diğer taraftan kamu düzeni ve güvenlik problemini, toplumsal yapının merkezine alan sitelerde, Sparta gibi, askerlik sorunu ve güvenlik sorunları, savaş eğitimini yine pratik bir alan haline getirmekteydi. Akhamenidler'in de bir sorun olarak değerlendirilmesiyle ve de bu sorun karşısında polisler arasında egemen güç olma yarışıyla birlikte, savunma konusu ön plana çıktı. Bu sorunlar, teknolojik yönden daha gelişmiş ya da daha kullanışlı malzemelerin kullanılmasını gerektirdiği için üretim bilgisinin de ilerlemesine neden olmalıdır. Bu nedenle bu üretimin bilgisinin önemli bir öğrenim konusu haline gelmesi yine ticaret ve ticarete dayalı bilginin kullanımı gibi yaşamsal hale gelmiştir. Pazar, para, konaklama yeri ve üretim tezgahı, atölyesi gibi, toplumsal gereksinimlere yanıt veren gelişmeler, hem yeni üretim ve ticaret bilgisinin

kullanıldığını, geliştirildiğini hem de pratik sorunların çözüldüğünü, çözülmeye çalışıldığını göstermektedir. Büyük savaşlar bu nedenle yeni üretim bilgisi ve daha iyi planlanmış savunma ve saldırı bilgisi gerektirmekteydi. Plan geliştirme çabasının doğal sonucu olarak verilere ihtiyaç duyuldu. Birden fazla alanın bilgisi ve bunların birbirleriyle ilişkileri ve bağlantıları sayesinde genelleme yapabilme yeteneğine sahip insanlar yetişti. Ancak öncelik, pratikteki sorunlardı.

Birçok pratik sorunun çözümünde olduğu gibi, savaş durumu ya da tehlikesi başka sorunları beraberinde getirmekteydi. Militarist bir toplumsal yapı, Sparta gibi sitelerde daha ağırlıklı olduğu için, seçkin ya da aristokratların “küçümsediği” toplumsal görevler özgür olmayan diğer sınıf tarafından gerçekleştirilmekteydi. Dolayısıyla daha az seçkinci toplumlar, militarist toplumların düzenlerini, temelden sarsmaktaydı. Bu durumun nedeni teoriydi. Teori birden fazla türde bilgiyi sınamak üzere şüphe geliştirdi. Eleştiriyi yeniden bir bütün oluşturdu. Akılcı bir sonuca ulaştığında eski teoriyi geçersiz hale getirdi. Geçersiz olmuş bütün hala pratikte geçer olsa da, “teori” üstünlüğünü korumayı başardı. Üstünlük, çekiciliği getirdi. Çok sayıda yurttaş öğrenmeyi amaç edinerek dönemin en önemli öğrenme merkezine gitti ve öğrenim gördü.

Önceki öğrenim biçiminde egemen olan tema, birlikte yaşama alışkanlıkları üzerine kuruluydu. Çağımız için de böyle alışkanlıkların evrensel bir kurallar bütünü oluşturduğunu biliyoruz. Dönem için geçerli olmak üzere, temel bir toplumsal yaşayış biçiminin uygulanmasıyla ilişkili bu kuralların öğrenilmesi ve uygulanması teorik bir bakış açısı için kaynak olabilecek kadar güçlüydü, aynı zamanda da toplumun birlikte yaşamasını sağlamaktaydı.

Toplumun belli bir seviyede ekonomik biriktirmeyi gerçekleştirmesi, sadece toplumsal yaşamın belli bir rutin içerisinde yürümesi sayesinde gerçekleşmekteydi. Böyle bir toplum, toplumu oluşturan fertlerin isteyerek toplumsallaşması ve kuralları yine isteyerek uygulamasıyla mümkündü, ortak çıkar, iyi önemsensemeliydi. Dolayısıyla halkı (demos) ve idareyi (kratia) bir araya getirmek, gereken her tür soruna yanıt verebilecekti. Bu yanıt karşın, toplumsallaşmaysa karmaşıklaşmış ve benzeşmeyen, toplumda başlı başına bir sorundu. Akhamenidler bu iki soruna da çözüm getirememişlerdir. Diğer yandan Platon, sorunu, ortak iyinin, iyinin ne olduğunu araştıran Sokrates’in karşılıklı konuşmalarına dayanarak en başta, ilk adımda, bir formül haline getirmeye gayret göstermiştir. Diğer bir deyişle, toplumu yaşamsal olduğu için vazgeçilmez, görmelerine karşın, toplumu düzenleyen diğer her tür araç, dönemin

filozof, diğ er düşünürleri tarafından yetersiz ya da eksik diye görüldüğü için, onlar tarafından çözümlenebilir problemler haline dönüştürülmüştür.

Toplumsal düzenleyicilerdeki bu sorunların süregelen varlığı ve hele ki yabancı bir idare olan Akhamenidler'in bu sorunlara kapsamlı bir çözüm getirememiş olması ve ancak tam anlamıyla kavrayamamış olduğı bu sorunlar için kendi önerdiği çözümleri doğru diye kabul etmesi, bu toplumları kaçınılmaz bir biçimde zıtlaşmaya yöneltmiş ve birden fazla boyutuyla olumsuz etkilemiştir. Yine de, Batı Anadolu bu iki baskın kültürün (Pers ve Grek) sınırında yer almaktaydı. Her iki kültürün önerileri toplum içerisinde kabul görmüştür. İki kültürün de kaynaştığı yeni sanatsal biçimlerle karşılaşmışızdır. Dolayısıyla, sürekli bir savaş ya da zıtlasma halinden bahsetmek hiç de mümkün değildir. Günlük yaşam, toplumsal yaşamın gerektirdiğı bir süreklilikte ilerlemektedir.

Kaydetme fırsatlarının çoğalmasıyla, artık daha kolay faydalanabilinen sözlü gelenek ürünleri, yaygın ve genel bir formal eğitimden bahsedemeyeceğimiz dönem için informal bir terbiye değeri taşımakta ve anlatıcının kendisi sayesinde entelektüel bir ilginin dinleyicide gelişmesini sağlamaktaydı. Anlatıcı, iki farklı yönden yararlıdır. İlk basamakta anlattığı hikayeyi başarılı aktarması, anlatıcı ve onun gibilere duyulan ilgi ve saygıyı sağlar. Diğ er basamaktaysa anlattığı hikayenin içindeki toplumsal yönden hemen herkes için değerli figürlere ve oluşumlara (aile, toplum, yaşlılar v.d.) yönelik uygun tavırları aktarmaktadır. Toplumsal yaşam ve kültür bu anlatılarla canlı bir varlık olur. Benzer durum, ünlü kült merkezlerinin, festival zamanlarında dolup taşmasında görülür. Hikayeler ya da festivaller elbette tüm toplumu açıklamaya yetmez. Kültür de sadece hikaye ve festivallere sığmaz. Karmaşık toplumsal yapı içerisinde kültürün gerçek değerini gösterebilmesi bir taraftan çeşitliliğı bir taraftan da toplumsallaşmayı gerektirdiğı için, gerçekleşmesi, en iyimser çıkarımla, dönem için zor görünmektedir.

Hikayeler ya da festivaller her ne kadar çeşitliliğı göstermekteyse de daha önce bahsedildiğı gibi nüfusun tabakalanması sosyo-ekonomik etkinliklerde ya da sınıfsal diyebileceğimiz ilişkilerde toplumsallaşmayı çok boyutlu bir soruna dönüştürüyordu. Bu nedenle insanın öğrenme yetisi, insan bedeni, zihni ve dolayısıyla da insan doğası düşünsel düzeyde araştırılır hale geldi. Pratik çözümleri anında getiremediyse de bu yaklaşım daha sonraki düşün dünyasını ilgilendiren konuların başında yer aldı. Sorular insan doğasıyla ilişkilendirildiğinde, toplumsal tabakalaşma da sorgulanmaya açık hale geldi ve dolayısıyla uzlaşmazlıkların teorik bir alana doğru hareketlenmesi süreci başladı. Anlaşmazlıkların çözümü için tercih edilebilir yeni bir alan ortaya çıktı.

Sembollerden oluşan bu alanın kurumsallaşması aynı zamanda eğitimi de zorunlu bir alan haline getirdi, en azından bu eğitimi maddi yönden karşılayabilecekler için.

BÖLÜM 4

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çalışmanın elde ettiği verilerin sonuçları ve öneriler kısmı bu bölümde yer alacaktır.

Sonuçlar

Zaman içerisinde, en çok da Roma İmparatorluğu'nun ayrılmasının ardından imparatorluğun doğu kısmının merkezi de olan Daskyleion bölgesi, ekonomi, kültür ve bunların idaresi işini yapar hale geldi. Roma İmparatoru'nun Milano Fermanı'nı açıklamasıyla eski kültürden vazgeçilmeye başlanmış ve ardından da Hristiyanlı'ğa resmîyet kazandırılarak imparatorluk dini ilan edilmiştir (Le Goff, 2008). Doğu'da kurulan kiliseyle batıdakiyle ayrılmayı uygun görmüş kendi haklarını, toplumsal yaşamını ve kültürünü korumuştur.

Pers Dönemi'nde öğrenmek için kayda değer çaba gösteren Batı Anadolu öğrenciler, dünyasallaşmanın temel konuları, sorunları üzerine eğilmişlerdir. Teorik birikim, dünya ve kültür referans alınarak sağlanmıştır. Dolayısıyla gerçekçi bir bakış açısıyla, gerçekçi bir tarih yazım geleneği İ. Ö. VI. – IV. yy. arasında, ilk, önemli başarılarını elde etmiştir. Tam da bu nedenle başka bir bilgikuramının ve “kültürün işlevi olarak eğitim” olayının günümüze en yakın biçime girmesinde İyonya ve Batı Anadolu'nun İ. Ö. VI. yy. dan itibaren, içinde bulunduğu “Pers Sorununu” ilerlemeye hız veren sorunlardan biri olarak tanımlamayan, Daskyleion ve Batı Anadolu'nun diğer önemli bölgelerini, kentlerini bu gelişmelerin dışında bırakan bir çalışma eksik, ya da tamamlanmamış kalacaktır.

Öneriler

Çalışma, İ. Ö. VI. ve IV. yy. lar arasında Daskyleion Satraplığı'ndaki eğitim ve kültür olgularını tarihsel ve toplumbilimsel (sosyolojik) bir bakış açısı içerisinde değerlendirmeyi denemiştir. Daskyleion Bölgesi'nin ya da Kuzey Batı Anadolu Bölgesi'nin daha erken dönemlerine dair verilerin de bulunabilmesi halinde, bölgenin Anadolu tarihinin düşünsel, sosyolojik ve kültürel temellerine yeni bir boyut kazandırılacağı ve bu sayede de çağdaş düşüncenin başka bir bakış açısıyla da değerlendirilebileceği düşünülebilir.

Bu çerçevede gerek Daskyleion bölge ve kültürünün, gerek antik dönemin benzer toplumlarının;

1. Toplumsal örgütlenmeleri,
2. Siyasal yapıları,
3. Günlük hayat bilgisi,
4. Eğitim ve özgün sosyalleşme süreçleri,
5. Söz konusu kültürlerin kendilerinden önceki kültür mirası ile kendilerine sonraki dönemlere bıraktıkları kültürel deneyimlere ışık tutulmuş olacaktır.

Tablo 3

Dönemin Önemli Düşünce İnsanları

İsimler	Zaman	Bölge
Homeros	? - ?	İzmir
Hesiodos	İ.Ö.VIII. YY.	İzmir
Solon	İ.Ö. 630 - 560	Atina
Thales	İ.Ö. 624 - 545	Milet
Anaksagoras	İ.Ö. 500 - 428	Urla
Herodotos	İ.Ö. 484 - 425	Bodrum
Perikles	İ.Ö. 495 - 429	Atina
Demokritos	İ.Ö. 460 - 370	Milet
Sokrates	İ.Ö. 470 - 399	Atina
Xenophon	İ.Ö. 430 - 354	Atina
Platon	İ.Ö. 428 - 348	Atina

Tablo 4

Daskyleion Bölgesi Doğumlu Önemli Düşünce İnsanları

İsimler	Zaman	Bölge
Aisopos	İ.Ö.VII.VI.YY.	Frigya
Trasymakhos	İ.Ö. 459 - 400	Kalkedon
Metrodoros	İ. Ö. V. YY.	Lapseki
Timolaos	İ. Ö. IV. YY.	Kyzikos
Xenokrates	İ. Ö. 396 - 314	Kalkedon
Herakleides	İ. Ö. 390 - 310	Kdz.Ereğli
Toedosios	İ. Ö. 169 - 100	Bitinya
Askeplades	İ. Ö. 129 - 40	Bitinya
Arrianos	İ. S. 86 - 160	İzmit

KAYNAKLAR

- Abdi, I., Poor, J. H., & Salehi, M. (2013). *System of education in Achaemenid Empire*.
- Acun, F. (2008). *Yakın Dönem Tarihi Metodolojisi*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Aeschylus. (1908). *Four Plays of Aeschylus*. (E. D. Morshead, Trans.) Macmillan.
- Ağaoğulları, M. A. (2013). *Kent Devletinden İmparatorluğa* (7. b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Aisopos. (2019). *Masallar* (8. b.). (İ. Çokona, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akurgal, E. (2005). *Anadolu Kültür Tarihi*. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Akurgal, E. (2017). *Anadolu Uygarlıkları* (2. b.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (4. ed.). (Y. Alp, & M. Özişik, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Asena, B. (2002, Mayıs). Rethoric of Achaemenid Art (Unpublished master's thesis). Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Austin, M. M. (1990). Greek Tyrants and the Persians, 546-479 B. C. *The Classical Quarterly*, 40(2), pp. 289 - 306.
- Baines, J. (1989). Literacy and ancient Egyptian society. *Man, New Series*, 572-599.
- Bakır, T. (1989). Daskyleion. *Belleten*, 75 - 84.
- Bakır, T. (2003). Daskyleion (Tyaiy Drayahya) Hellespontine Phrygia Bölgesi Akhaemenid Satraplığı . *Anadolu*, 1 - 26.
- Barzun, J., & Graff, H. F. (1998). *Modern Araştırmacı* (6 b.). Ankara: TÜBİTAK.
- Bloomer, W. M. (2015). *A companion to ancient education*. Wiley Blackwell.
- Bosch, C. E. (1946). Bitinya Tetkikleri I. *Belleten*, 10(37), 29 - 53.
- Bottomore, T. B. (2015). *Toplumbilim*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Braudel, F. (2016). *Bellek ve Akdeniz: Tarihöncesi ve Antikçağ*. (A. Berktaş, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Briant, P. (1985). Eski Orta-Doğu'da Devlet Aygıtları ve Üretici Güçlerin Gelişmesi: Akamanış İmparatorluğu Örneği (K. Somer, Çev.), *İlk Sınıflı Toplumlar, Asyagil Üretim Tarzı ve Doğu Despotizmi* (ss. 215 - 232). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Briant, P. (2002). *From Cyrus to Alexander: History of the Persian Empire*. Eisenbrauns.

- British Museum (2020). *Silver coin*. British Museum. From <https://www.britishmuseum.org/collection/image/391003001>
- Brixhe, C. (2013). Personal onomastics of Roman Phrygia. In P. Thonemann (Eds.), *Roman Phrygia* (pp. 55 - 69). Cambridge University Press.
- Brundage, A. (2013). *Going to the sources a guide to historical research and writing*. Wiley - Blackwell.
- Burnet, J. (. (2008). *Aristoteles Eğitim Üzerine*. İstanbul: Say Yayınları.
- Carr, E. H. (2015). *Tarih Nedir?* (19. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cline, E. H. (2018). *M. ö. 1177 Medeniyetin Çöktüğü Yıl*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Cook, S. A. (1917). A Lydian-Aramaic bilingual. *The Journal of Hellenic Studies*(37), pp. 77 - 87.
- Cunliffe, B. (2019). *Scythians*. Oxford University Press.
- Dahmardeh, M., & Limaee, A. N. (2015). Foreign languages: a gate from the past to the present. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*(63), pp. 48-58.
- Demir, M. (2014). *Lidyalılar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Demosthenes. (2001). *Söylevler*. (C. Şentuna, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Denkel, A. (2011). *İlkçağda Doğa Felsefeleri*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Detienne, M. (2012). *Arkaik Yunan'da Hakikatin Efendileri*. (A. Beyaz, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Dickey, E. (2007). *Ancient Greek scholarship*. Oxford University Press.
- Doğan, İ. (2012a). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar* (11. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, İ. (2012b). *Türk Eğitim Tarihinin Ana Evreleri* (2. b.). Ankara: Nobel
- Doğan, İ. (2020). *Eğitim Tarihi: Dönemler, Kültürler, Uygarlıklar*. Ankara: Nobel
- Dorrani, K. (1997). *The history of education in Iran, before and after Islam*. Tehran: SAMT.
- Durkheim, E. (2016). *Eğitim ve Sosyoloji*. (P. Ergenekon, Çev.) İstanbul: Pinhan Yay.
- Dusinberre, E. R. (2013). *Empire, authority, and authonomy in Achaemenid Anatolia*. Cambridge University Press.
- Erdan, E. (2016). Yerleşim Tipleri Işığında Anadolu'da Frig Kültür Varlığı. *Asia Minor Studies*, 4(8), 42 - 64.
- Erzen, A. (tarih yok). Grek Kültürü ve Yakın Şark. *Tarih Dergisi*(23), 171 - 178.
- Farhang, A., Siadat, S. A., Arbabisarjou, A., Farhang, M., & Shirazi, M. (2012). Education in Ancient Iran. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 1005 - 1015.

- Forrest, G. (1991). Greece: The history of the archaic period. In J. Broadmann, J. Griffin, & O. Murray (Eds.), *The Oxford History of Greece and the Hellenistic World* (pp. 13 - 46). Oxford University Press.
- Foucault, M. (2003). *Cinselliğin Tarihi*. (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Frank Moore Cross, J. (1966). An Aramaic Inscription from Daskyleion. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*(184), pp. 7 - 10.
- Frankfort, H. (1989). *Uygurluğun Doğuşu*. (A. Şenel, Çev.) Ankara: Verso - İmge.
- Galgano, M. J., Arndt, C., & Hyser, R. M. (2008). *Doing history research and writing in the digital age*. Boston: Thomson - Wadsworth.
- Goff, J. L. (2008). *Avrupa'nın Doğuşu*. (T. Binder, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Goody, J. (1973). Mind, evolution and communication: the domestication of the savage. *The British Journal of Sociology*, 24(1), pp. 1 - 12.
- Gorbachov, Y. (2009). Nine observations on the Old Phrygian inscription from Vezirhan. *Kadmos*, 47(1 - 2), 91 - 108.
- Greaves, A. M. (2011). The Greeks in Western Anatolia. In R. S. Steadman (Eds.), *Ancient Anatolia* (pp. 500 - 514). Oxford University Press.
- Günaltay, Ş. (1948). *İran Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Haldun, İ. (2007). *Mukaddime*. (S. Uludağ, Ed.) İstanbul: Dergah Yayınları.
- Hara1603. (2019). *Behistun inscription reliefs*. Wikimedia Commons. From https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Behistun_inscription_reliefs.jpg
- Harl, K. W. (2011). The Greeks in Anatolia: from the migrations to Alexander the Great. In S. R. Steadman, & G. McMahon (Eds.), *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia* (pp. 752 - 774). Oxford University Press.
- Hasluck, F. W. (1910). *Cyzicus*. Cambridge University Press.
- Hegel, G. W. (2001). *The philosophy of history*. (J. Sibree, Çev.) Batoche Books.
- Herodotus. (2020). *Tarih* (17. b.). (M. Ökmen, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Herzfeld, E. (1947). *Zoroaster and his world*. Princeton University Press.
- Hin, S. (2007). Class and society in the cities of the Greek East: education during the ephebeia. *Ancient Society*, 141 - 166.
- Hobsbawm, E. (1999). *Tarih Üzerine*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Hornblower, S. (1991). Greece: history of the classical period. In J. Broadman, J. Griffin, & O. Murray (Eds.), *The Oxford History of Greece and the Hellenistic World* (pp. 142 - 176). Oxford University Press.

- Huizinga, J. (2013). *Homo Ludens* (4. b.). (M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İpçioğlu, M. (2017). On Dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Adapazarı ve Çevresi Nüfus Yapısı. *Uluslararası Sakarya Sempozyumu Özet Kitabı*, (s. 52). Sakarya.
- İren, K., Çökay Kepçe, S., Karasar, Ö., ve Karaöz, Ç. (2019). Daskyleion Kare Planlı Yapı İçin Yeni Gözlemler. *Anadolu Araştırmaları*(22), 129 - 146.
- Jacobs, B. (2011). *Achaemenid Satrapies*. From Encyclopedia Iranica: <http://www.iranicaonline.org/articles/achaemenid-satrapies>
- Kahyaoğlu, E. E. (2011). Grekler'de ve Aristoteles'te Eğitim (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, S. Ö. (2011). Pers Hakimiyeti Altında Batı Anadolu (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, S. Ö. (2015). Pers Eğitim Sistemi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 181 - 198.
- King, L. W., & Thompson, R. C. (1904). *Behistun Inscription - Persia*. From Archive: <https://web.archive.org/>
- Kotsori, I.-S. (2019). Ancient festivals and their cultural contribution to society. *Open Journal in Studies of History*, 2(1), pp. 19 - 26.
- Köker, E. (1998). *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Köker, E. (2010). *Kitapta Kurutulmuş Çiçekler ya da Sözlü Kültür Üzerine Düşünmek* (2. b.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ksenophon. (1999). *Yunan Tarihi*. (S. Sinanoğlu, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Laertios, D. (2019). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (8. b.). (C. Şentuna, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Lascarides, V. C. (2000). *History of early childhood education*. Taylor & Francis.
- Mansel, A. M. (2014). *Ege ve Yunan Tarihi* (10. b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Marrou, H. I. (1964). *A History of education in antiquity*. (G. Lamb, Trans.) A Mentor Book.
- Martin, B. J. (1986). Fifth century B.C. Ionia. *Revue des Études Anciennes*, 87(1-2), pp. 31 - 42.
- McIntyre, B. A. (1908). *A short history of Education*. Toronto: The Copp, Clark Company.
- McNeil, W. (1998). *Dünya Tarihi*. (A. Şenel, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Nietzsche, F. (2019). *Tragedyanın Doğuşu* (9 b.). (M. Tüzel, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Nikolayidis, H. (2016). Antik kaynaklar ve epigrafik veriler ışığında Bilecik ili tarihi coğrafyası (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi.
- Öncü, F. (2018). *M. Ö. 6. ve 5. Yüzyıllarda Achaemenid/Pers İmparatorluğu Yönetiminde Anadolu'da Ekonomik Durum* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Platon. (2002). *Devlet*. (H. Demirhan, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Plutarchos. (1922). *Moralia* (Vol. 1). (F. C. Babbitt, Trans.) Harvard University Press.
- Provenzo, E. F. (1976, May). Education and the Aesopic tradition. *Unpublished Doctoral Thesis*. Washington University.
- Radner, K. (2011). Assyrians and Urartians. In S. Steadman, & G. McMahon (Eds.), *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia* (pp. 734 - 751). Oxford University Press.
- Ramsey, W. M. (1890). *The historical geography of Asia Minor*. William Clowes and Sons.
- Ramsey, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (M. Pektaş, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Robb, K. (1994). *Literacy and paiedia in Ancient Greece*. Oxford University Press.
- Roller, L. E. (1991). The Great Mother at Gordion: The Hellenization of an Anatolian Cult. *The Journal of Hellenic Studies*(111), pp. 128 - 143.
- Roller, L. E. (2011). Phrygian and the Phrygians. In R. S. Steadman (Eds.), *Ancient Anatolia* (pp. 560 - 578). Oxford University Press.
- Rostovtzeff, M. (1941). *The social and economic history of the Hellenistic World* (Vol. I). Oxford University Press.
- Sams, G. K. (2011). Anatolia: The first millenium B.C.E in historical context. In S. R. Steadman, & G. McMahon (Eds.), *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia* (pp. 604 - 622). Oxford University Press.
- Sander, O. (2013). *Siyasi Tarih* (23. b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sarıkaya, S. (2016). Anadolu'da Pers Straplık Sistemi. *Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, 75 - 90.
- Sekunda, N. V. (1985). Achaemenid colonization in Lydia. *Revue des Études Anciennes*, 87(1-2), pp. 7 - 30.
- Sevin, V. (2019). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* (5. b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sivrioğlu, U. T., ve Yılmaz, M. E. (2017). İlk Çağ Uygarlıklarında Diplomasi. *U. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 179 - 227.
- Strabon. (2018). *Geographika* (9. b., Cilt. XII-XIII-XIV). (A. Pekman, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Strauss, L. (1998). *Xenophon's Socratic discourse*. St. Augustine Press.
- Şenel, A. (1995). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma* (4 b.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şenel, A. (1996). *Siyasal Düşünceler Tarihi* (Kısaltılmış 6 b.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şimşek, A. (2015). Tarihsel Zaman, Değişim ve Süreklilik. Ahmet Şimşek (Ed.), *Tarih İçin Metodoloji* (ss. 8 - 12). Ankara: Pegem.
- Tanyar, A. (2002). *The Jews and Christians of imperial Asia Minor, The Literary and Material Evidence* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Tekin, O. (2018). *Eski Roma ve Yunan Tarihine Giriş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekin, O. (2019, Mayıs 17). Antik Dönemde Ağırlık Ölçüleri. *Seminer*. Ankara.
- Thonemann, P. (2013). Phrygia: an anarchist history, 950 BC - AD 110. In Peter Thonemann (Eds.), *Roman Phrygia* (pp. 1 - 40). Cambridge University Press.
- Thonemann, P. (2016). *The Hellenistic Age*. Oxford University Press.
- Thucydides. (1900). *Thucydides*. (B. Jowett, Trans.). Oxford Clarendon Press.
- Togan, A. Z. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş* (3. b.). İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Too, Y. L. (2001). Legal instructions in classical Athens. In Y. L. Too (Eds.), *Education in Roman and Greek Antiquity* (pp. 111 - 132). Brill.
- Too, Y. L. (2001). Writing the history of ancient education. In Y. L. Too (Eds.), *Education in Greek and Roman Antiquity*. Brill.
- Too, Y. L. (2010). *The idea of the library in the ancient world*. Oxford University Press.
- Toteva, G. D. (2007). Local cultures of late Achaemenid Anatolia. *Doctoral Thesis*. University of Minnesota.
- Tsetskhladze, G. R. (2006). Revisiting ancient colonization. In G. R. Tsetskhladze (Eds.), *Greek Colonization* (pp. xxiii - lxxxiii). Brill.
- Ulugün, F. Y. (Tarih Yok). *Kocaeli ve Çevresi Denizcilik Tarihi*. İzmit Rotary Klübü Kültür Yayınları.
- Waters, M. (2014). *Ancient Persia*. Cambridge University Press.
- Weinberg, J. (1999). The international elite of the Achaemenid Empire. *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 111(4), pp. 583 - 608.
- Weiskopf, M. (2011). Dascylium. From <https://iranicaonline.org/articles/dascylium>
- Weissova, B. (2017). *Regional economy, settlement patterns and the road system in Bithynia (4th century BC - 6th century AD)* (Unpublished doctoral dissertation). Berlin.

- Wiesehöfer, J. (2001). *Ancient Persia*. (A. Azodi, Trans.) I. B. Tauris Publishers.
- Wikipedia. (2020). Metrodorus of Lampsacus (the elder). From [https://wikipedia.org/wiki/Metrodorus_of_Lampsacus_\(the_elder\)](https://wikipedia.org/wiki/Metrodorus_of_Lampsacus_(the_elder)).
- Wikipedia. (2020). Thrasymachus. From <https://wikipedia.org/wiki/Thrasymachus>.
- Xenophon. (2001). *The education of Cyrus*. (W. Ambler, Trans.) Cornell University Press.
- Yalçın, S. (2019). *Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri*.
<https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=6067> adresinden alındı
- Yazıcı, F. (2015). Tarihte Nesnellik ve Nedensellik. Ahmet Şimşek (Ed.), *Tarih İçin Metodoloji* (ss. 12 - 19). Ankara: Pegem.
- Yıldırım, N. (2015). *İran Mitolojisi* (2. b.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Yılmaz, D. (2015). Two seals and one bulla from Daskyleion. *Höyük*, 59 - 69.
- Yunis, H. (2003). *Written texts and the rise of literate culture in Ancient Greece*. Cambridge University Press.

EKLER

EK 1. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 12/02/2021
Toplantı Sayısı : 3
Karar Sayısı : 32

32-Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Osman Deniz Döner**'in "DASKYLEION (HISARTEPE) Satraplığı'nda Eğitim ve Kültür" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Osman Deniz Döner**'in "DASKYLEION (HISARTEPE) Satraplığı'nda Eğitim ve Kültür" başlıklı tezinin insan üzerinde yapılan bir çalışma olmaması nedeniyle etik kurul onayına ihtiyaç duymadığına oy birliği ile karar verilmiştir.

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Daskyleion (Hisartepe) Satraplığı’nda Eğitim ve Kültür” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan Alıntılar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 24.12.2020
Gönderim Numarası	: 1481049277
Sayfa Sayısı	: 59
Sözcük Sayısı	: 15842
Karakter Sayısı	: 113023
Benzerlik Oranı	: %0
Savunma Tarihi	: 19.01.2021

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Osman Deniz DÖNER

Tarih: 02.02.2021

İmza: ...

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Osman Deniz DÖNER

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Yardımcı Yüzme Antrenörü	Yenimahalle Belediyesi	2012 - 2015

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	İletişim Fakültesi / Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü	Ankara Üniversitesi	2008

Yayımlar: